

Κ. Ι. ΜΑΖΑΡΑΚΗ ΑΙΝΙΑΝΟΣ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΠΟΛΕΜΟΥ 1912-1913

ΔΡΑΣΙΣ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΩΝ
(ΣΩΜΑΤΑ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ)

ΑΘΗΝΑΙ
ΤΥΠΟΙΣ ΒΙΤΣΙΚΟΥΝΑΚΗ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 6
1941

19110.

XI-285-5

Κ. Ι. ΜΑΖΑΡΑΚΗ ΑΙΝΙΑΝΟΣ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΠΟΛΕΜΟΥ 1912-1913

ΔΡΑΣΙΣ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΩΝ
(ΣΩΜΑΤΑ ΠΡΟΣΚΟΤΩΝ)

ΑΘΗΝΑΙ
ΤΥΠΟΙΣ ΒΙΤΣΙΚΟΥΝΑΚΗ, ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 6
1941

Βιβλ. είσοδ. Α. 2864

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ὁ πόλεμος τοῦ 1912 ὑπῆρξε τὸ ἐπακολούθημα τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος.

Ἡ Πατρίς μας ἐπὶ ἔτη παρεσκευάζετο πολεμικῶς, ἐδονεῖτο ἀπὸ πατριωτικὰς κραυγὰς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων. ἀλλὰ μεθοδικῶς ἐλάχιστα ἤσχολεῖτο, καὶ δὴ ἀπὸ ἐπιτελικῆς ἀπόψεως, πρὸς μελέτην τοῦ ἐδάφους, ὅπου εἶχομεν ἀξιώσεις, καὶ ἐθνολογικῶς πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος, ἢ ἐπίγνωσιν τοῦ τί συνέβαινε εἰς τὰς χώρας ἅς διεξεδικοῦμεν, καὶ αἱ ὁποῖαι πάντοτε ὑπῆρξαν ἑλληνικαί.

Ἐγαλουχούμεθα μὲ ἰδανικά, ἴδια διὰ τὴν Μακεδονίαν, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ χώρα τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ ὅθεν ἐξεχύθη ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν καὶ ... ἐπανεπαυόμεθα εἰς τοῦτο. Δὲν ἐφантаζόμεθα ὅτι ξένοι προπαγάνδαι ἀπὸ ἐτῶν εἰργάζοντο, ἴδια μετὰ τὸ σχίσμα, νὰ ἐμπνεύσουν φρόνημα ἐθνικὸν εἰς τοὺς Σλαυοφώνους, καὶ μῖσος κατὰ παντὸς Ἑλληνικοῦ. Ἐκπαιδευτικῶς ἐγένετο κάποια ἐργασία· τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ὅπωςδὴποτε συνετηροῦντο. Ὁ κλῆρος διετήρει ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνότητα. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος δὲν ἦτο οἷα ἔπρεπε· ἴδια ἐπὶ στρατιωτικῆς ἀπόψεως. Οὐδεὶς σχεδὸν ἀξιωματικὸς κατήγετο ἐκ Μακεδονίας ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐγκατεστημένων ἀπὸ καιροῦ εἰς ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ μὴ τηρούντων πλέον δεσμοὺς μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας τῶν πατρίδος. Ἐλάχιστοι ἐκπαιδευτικοὶ ὑπάλληλοι Μακεδόνες ὑπῆρχον· καὶ αὐτοὶ ὄντως ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν πατρίδα τῶν καίτοι γλίσχρως μισθοδοτούμενοι, συνετήρουν τὴν Ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν, καὶ τὰς πατριωτικὰς ἰδέας, πολλοὶ γενόμενοι καὶ θύματα τοῦ μετὰ τὸ σχίσμα ἐθνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν ἦνοιξε τὰ μάτια τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος. Ἀπεκαλύφθησαν ὅλαι αἱ ἐνέργειαι τῶν προπαγανδῶν ἴδια Βουλγαρικῶν ἀλλὰ καὶ Σέρβων καὶ Ρουμανιζόντων κλπ.

Ὁὕτω διὰ τοῦ ἀγῶνος 1904—1908 ἀπευφεύχθη ὁ ἄμεσος κίνδυνος τῆς ἐπιβολῆς ἴδια τῶν Βουλγάρων.

Ἐπηκολούθησεν τὸ Νεοτουρκικὸν κίνημα τὸ ὅποιον ἦτο ἀπὸ-τοκον τῆς τότε καταστάσεως. Οἱ πατριῶται Νεότουρκοι ἀντελή-

φθησαν τὸν κίνδυνον ποῦ διέτρεχε πλέον ἢ πατρίς των καὶ ἐκ μέρους καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν των ἐστράφησαν κατ' ἀμφοτέρων. Τοῦτο ἐξηγηρῶσε τοὺς Βαλκανικοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ δώσουν τὰς χεῖρας ἐναντίον τοῦ δυνάστου κοινοῦ ἔχθρου.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία, καὶ βραδύτερον καὶ ἡ Ρουμανία, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1912 δὲν ὑπῆρξε κατακτητικὸς ἀλλ' ἀπελευθερωτικὸς. Διὰ τοῦτο καὶ συμμετοχὴ τῶν ἐντοπίων Μακεδόνων ἐπεβάλλετο. Ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως δὲν ὑπάρχει τι τὸ χρησιμώτερον εἰς προελαύνοντα στρατὸν ἢ νὰ διατηρῆ εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἀντιθέτου στρατοῦ τμήματα ἐντοπίων, ἔστω καὶ διὰ πληροφορίας μόνον, ἂν μὴ πολλακίς καὶ δι' ἐξεγέρσεις.

Μέλος ὦν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου ὅταν ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος ἐνεπνεόμην ἀπὸ τὴν ἰδέαν αὐτὴν καὶ ὡς ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ τόπου καὶ συνδέσμου μετὰ τῶν ἐντοπίων [ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης χρησιμοποίησεως ἀνδρῶν ἐργασθέντων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐμπνεόντων ἐμπιστοσύνην, καὶ δυναμένων νὰ εἶνε χρησιμώτατοι ἀπὸ ἀπόψεως πληροφοριῶν, τοῦλάχιστον εἰς τὸν προελαύνοντα Ἑλληνικὸν στρατὸν.

Ἄλλως παρουσιάζοντο πολλοὶ ἐθελονταὶ εἰς ἓνα ἀγῶνα ἔθνικόν καὶ Μακεδόνας καὶ ἰδίᾳ Κρήτες πολλοὶ προὔπηρετήσαντες εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν στρατεύσιμοι· ἐπίσης ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ ἀρχηγοὶ Μακεδονικῶν σωμάτων οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦμενοι νῦν ὡς ἀρχηγοὶ θὰ προσέφερον μεγαλύτερας ὑπηρεσίας τοῦ ἐν τῷ στρατεύματι βαθμοῦ των.

Τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ τέλος αὐτὸς ὁ κόσμος; Νὰ ἀχρηστευθῆ; Ἔτσι ἐγεννήθη τὸ ζήτημα ἐν τῷ ἐπιτελείῳ, ἰδίᾳ μεταξὺ Βενιζέλου ἐπιθυμοῦντος νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς ἀπείρους ἐκ Κρήτης ἐθελοντας (πλέον τῶν 5.000), Δαγκλῆ ἐπιτελάρχου καὶ τῶς ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Ἑλλάδι Μακεδονικοῦ Κομιτάτου συνεργαζομένου μετ' ἐμοῦ καὶ Ἐξαδακτύλου, κληθέντων ἐπ' αὐτῷ εἰς τὸ τμήμα πληροφοριῶν Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατιᾶς.

Μετὰ μακρὰν σύσκεψιν κατελήξαμεν εἰς τὰ ἐξῆς, ἅτινα καὶ ἐγένοντο γνωστὰ τῷ πρῶθυπουργῷ δι' ἐμοῦ: Ἐν Μακεδονίᾳ θὰ ἐχρησιμοποιεῖντο μόνον μικρὰ τμήματα ὑπὸ γνωστὰς Μακεδονομάχους κατὰ τὸν Μ. Ἀγῶνα ἀξιωματικούς ἢ ἰδιώτας διακρίθοντας καὶ ἐμπνεόντας ἐμπιστοσύνην. Θὰ ἐτίθεντο ὅλοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου, ὀνομαζόμενοι πρόσκοποι, καθ' ὃ προηγούμενοι τοῦ κυρίου στρατεύματός μας. Θὰ ἐσχηματίζαμεν οὕτω πλῆρες

δίκτυον πληροφοριῶν ἐκ τῶν νῶτων τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Οἱ ὑπόλοιποι ἐθελονταὶ θὰ ἐχρησιμοποιεῖντο ἐν Ἡπείρῳ ὅπου καὶ μικρότεροι δυνάμεις ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπῆρχον καὶ τὸ ἔδαφος καὶ ἡ ἐλληνικότης του προσεφέροντο πλειότερον εἰς δρᾶσιν ἐθελοντικῶν σωμάτων. Ἄλλως τὰ ἐθελοντικά σώματα εἶνε καὶ ἐπικίνδυνα ἐνίοτε, παραπλευρῶς τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ λόγῳ τῆς μὴ τελείας πειθαρχίας αὐτῶν καὶ ἐνίοτε λόγῳ τῆς αὐτοβουλίας καὶ φιλοδοξίας μάλιστα τῶν ἀρχηγῶν των. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι καὶ ἐγὼ ὡς ἀξιωματικὸς, ἐφοβούμην τὴν σύμπραξιν ταύτην. Τὰ ἐθελοντικά σώματα πρέπει ἐξ ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸν ἀρχηγόν των νὰ ἔχουν πλειότεραν πειθαρχίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ.

Ἐχρησιμοποιήθησαν οὕτω οἱ γνωστοὶ ἐκ τῆς προτέρας των ὑπηρεσίας ἀξιωματικοὶ καὶ ἰδιῶται, εἰς ἃ διαμερίσματα διεκρίθησαν, οἱ πλείστοι προὔπηρετήσαντες ὑπ' ἐμὲ εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.

Παπακώστας - Γαλανόπουλος εἰς Χαλκιδικήν, Ἀναγνωστᾶκος - Ματαπᾶς εἰς Κατερίνην, Παπατζανετιάς - Σταυρόπουλος εἰς Ρουμλοῦκι Γεννιτσῶν, βραδύτερον δὲ Καραπάνος εἰς Καρατζόβων, Νταῆς εἰς Παγγαῖον.

Νεοὶ δὲ ἀξιωματικοὶ Μακεδόνες, ἀρτίως ἐξεληθόντες ἐκ τῆς Σχολῆς, Πίψος, Γρόλιος, Μύτας (φονευθεὶς ἐν Νιγρίτῃ παρὰ Βουλγάρων), Ντινίδης, Χρ. Σαμαρᾶς ἐκ Ναούσης, Μένος Χατζήγεωργίου Ἀβραμίδης ἰδιῶται δὲ, Ζέρβας Δούκας (Παγγαῖον - Σέρραι) Γιάγλης Χαλκιδικῆ, Μαλαμίδης, Μηνόπουλος Μάρτζος καὶ ἄλλοι· ἀρκετοὶ δὲ ὑπαξιωματικοὶ Χωροφυλακῆς καὶ ἀπλοὶ χωροφύλακες μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν, ὡς καὶ ἰδιῶται Μακεδονομάχοι ἐκ Μακεδονίας.

Συνετάχθησαν εἰς μικρὰ σώματα καὶ ἀπεστάλησαν τινὲς μάλιστα καὶ πρὸ τῆς ἐπισήμου κηρύξεως πολέμου θαλασσίως καὶ μυστικά, δι' ἀποβάσεων εἰς τὰ διαμερίσματά των, ὅπου θὰ ἐξήγειρον καὶ τοὺς ἐντοπίους.

Ἡ ἐν γένει δρᾶσις των καὶ συμβολὴ εἰς τὸν γενικὸν ἀγῶνα ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐκδοθῆ μετὰ τὴν μάχην τῶν Γεννιτσῶν παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ἐν εἴδει εὐφήμου μνείας ἢ κάτωθι διαταγῆ, ἣτις καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἐπιτυχῶς μετὰ τὸ τέρμα τοῦ πρώτου πολέμου παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς Ἑλληνο-Βουλγάρων Χεσαψήφ-Χαραλάμπη, μὴ ἀναγνωρίζουσης ἢ κατοχὴν παρὰ τακτικοῦ στρατοῦ, πρὸς καθορισμὸν τῶν ὄρων κατοχῆς καὶ ὅπου ἀνεγνωρίσθη ἡ κατοχὴ παρὰ τῶν Ἑλλήνων προσκόπων Χαλκιδικῆς — Παγγαίου — Νιγρίτης — Λαγκαδᾶ κλπ., ὅπου δὲν εἶχεν

επισύση Ἑλληνικός τακτικός στρατός, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἄγγράφων τῆς ἱστορίας τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου εἰς τὰς σελ. 12—13.

Ἄρ.θ. 426

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΝ
Πρὸς ἅπαντα τὰ ὑπ' αὐτὸ Σώματα.

Καθιστῶ ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι τὰ ὑπὸ τὴν διοίκησιν λοχαγοῦ Πυροβολικοῦ Κ. Μαζαράκη σώματα προσκόπων, τὰ ὅποια μέχρι σήμερον μεγίστας ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὴν Στρατιάν καὶ τὰ ὅποια ἀποτελοῦνται ἐξ ἀνδρῶν δοσάντων τὸν ὄρκον τοῦ Ἑλλῆνος στρατιώτου, ἐνήργησαν ὡς σώματα στρατιωτικά, ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς μου, καὶ συνεπῶς δέον ὡς τοιαῦτα νὰ ἀναγνωρίζωνται ὑπὸ πάντων.

Ἰουλίου 1912

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Διάδοχος

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΚ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ
1912—1913

ΔΡΑΣΙΣ ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΩΝ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ὅταν ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος τοῦ 1912 κατὰ τῆς Τουρκίας εὐρισκόμην εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον (ὡς λοχαγὸς) τμήμα πληροφοριῶν καὶ εἶχα ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου τὰ ἐθελοντικὰ ἀώματα ποῦ ἠνόμασα προσκόπους (διότι ἔπρεπε νὰ προηγουῖνται τῆς Στρατιᾶς ὡς ἀναφέρω ἐν τῷ προλόγῳ). Ἦδη πρὸ τῆς κηρύξεως αὐτοῦ, 2 Ἰουλίου, ἀνεχώρησαν τὰ πλεῖστα, μυστικά καὶ θαλασσίως διὰ τὸν προορισμὸν των.

Ὁ Ζέρβας Δούκας ἐντόπιος Σερραῖος, ἐκ τῶν ἀρίστων Μακεδονομάχων (κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα 1904—1908) εἰς Παγγαῖον καὶ διαμέρισμα Σερρῶν, ἀποβιβάσθεις εἰς τὸν κόλπον Ὁρφانوῦ.

Οἱ Παπακώστας - Γαλανόπουλος - Σωτηριάδης, ἀνθυπολοχαγοί, ἐπίσης Μακεδονομάχοι, ἔχοντες καὶ τὸν ἐντόπιον Γιαγλῆν εἰς Χαλκιδικήν. Δύναμις 60 ἀνδρῶν καὶ εἶτα ἐκ στρατολογίας ἐντοπίων 600. Ἀπεβιβάσθησαν εἰς κόλπον Ὁρφانوῦ διὰ τοῦ μικροῦ ἀτμοπλοίου «Ἐλένη» τὴν 3 Ἰουλίου.

Οἱ ἀνωτέρω ἀξιωματικοὶ ὑπηρέτησαν ὑπ' ἐμὲ ὡς ὑπαρχηγοὶ (ὑπαξιωματικοὶ τότε) εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα 1905—1907.

Ὁ Παπακώστας (ἀποθανὼν ὡς στρατηγὸς τῷ 1934) ὑπηρέτησε καὶ εἰς τὴν Χαλκιδικὴν βραδύτερον ὡς ἀρχηγός. Ὑπῆρξε ἰδεώδης τύπος σεμνοῦ ἤρωος. Οἱ Παπαζανιεῖς (δύναμις ἀνδρῶν 100), Σουαρόπουλος (δύναμις 100), Ἀναγνωστάκος (δύναμις 200) διέβησαν τὰ σύνορα εἰς Πιυργετόν 10 Ἰουλίου.

1912, διὰ τὰ διαμερίσματα Γεννιτσᾶ - Βέροια - Ὀλυμπος - Κατερίνη.

Προϋπηρέτησαν πάντες εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ὑπ' ἐμὲ ἐν τῷ αὐτῷ διαμερίσματι, γενναῖοι πάντες καὶ πατριῶται. Ὁ Ἄναγνωσταῖος (Καπετᾶν Ματαπᾶς) ἔπασεν ἡρωικῶς εἰς Λαχανᾶ 1913 εἰς τὴν πρώτην ἔφοδον ἐπὶ κεφαλῆς τμήματος προσκόπων, μαζὺ μὲ ἄλλους 5 τοῦ τμήματός του. Τῷ ἤγειρα μνημεῖον ἐπὶ τῆς ἀμαξητῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης - Σερρών παρὰ τὸν Λαχανᾶν, ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἔπασαν. Τὸ ἐπιτύμβιον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν στρατηγὸν Sarraill βραδύτερον, 1916, εἰς βιβλίον ποῦ ἐδημοσίευσε περὶ τῆς διοικήσεώς του μετὰ τὸν Συμμορχικὸν πόλεμον, νὰ εἰρωνευθῆ τὴν ἑλληνικὴν ματαιοδοξίαν καὶ φιλοδοξίαν. Ἴδου τὸ ἐπιτύμβιον :

*« Διαβάτα πᾶρε ζωὴ ἀπὸ τὸ δοξασμένο αὐτὸ τάφο
καὶ σῦρε τὸ δρόμο ποῦ ἤνοιξαν οἱ σκοτωμένοι ἐδῶ.
Ὁ τάφος σου εἶνε πολὺ μακρύτερα στὴ Σόφια ἢ στὴν Πόλι »*

Ὁ Sarraill διεψεύσθη εἰς τὰς εἰρωνίας του, διότι ὁ συντάκτης τοῦ ἐπιτύμβιου εἰσηλθε καὶ εἰς τὴν Πόλι καὶ εἰς τὴν Σόφια ὡς ἀρχηγὸς τῆς Στρατιωτικῆς Ἑλληνικῆς ἀποστολῆς κατὰ τὴν ἀνακωχὴν 1918.

Ἐμειναν μερικὰ ἐφεδρικὰ σώματα Μηνοπούλου ἐκ Χαλκιδικῆς καὶ Εὐνογαλᾶ ἐκ Πηλίου μὲ 40 ἄνδρας. Ὁ Εὐνογαλᾶς ἦτο ὑπαρχηγὸς τοῦ Γαρέφη (ἀρχηγοῦ φονευθέντος εἰς τὸ Καϊμάκ-τσαλὰν (Καρατζόβα) τῷ 1906, ἀπλοῦς χωρικὸς ἀλλὰ μὲ πατριωτισμὸν καὶ γενναιότητα.

Ἦσαν ὅλοι ἤδη κατανεμημένοι εἰς τὰ διαμερίσματά των καὶ ἤρχισα νὰ λαμβάνω πληροφορίας ἐν Λαρίσσει, ἰδίᾳ τοῦ διαμερίσματος Κατερίνης «ὅτι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἀποχωρήσει» — ὅτι ἡμέτερα στρατεύματα δὲν προήλανον ἀπὸ τὴν περιοχὴν αὐτὴν — ἰδίᾳ μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἐλασσῶνος.

Ἦμουν καὶ ἐγὼ στενοχωρημένος διὰ τὴν ἐν γραφείῳ ὑπηρεσίαν ἣν δὲν εἶχον ζητήσει. Ἄφ' ἑτέρου διέβλεπον ἀκριβῶς ἔνεκα τῆς ἐγκαταλείψεως παρὰ τῆς Στρατιᾶς, ἣτις ἐπροχώρει

πρὸς Σαραντάπορον, τῶν Στενῶν Πέτρας πρὸς Κατερίνην καὶ ἔπειτα τὴν συντομωτέραν πρὸς Θεσσαλονίκην, ὅτι ἐχρειάζετο κάποιος ἀνώτερος μὲ πρωτοβουλίαν νὰ συγκενρώσῃ τὰ μικρὰ τμήματα προσκόπων ἐκ 50 ἀνδρῶν ἕκαστον περίπου καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς σπουδαίας αὐτὰς διόδους πρὶν ἢ οἱ Τούρκοι μετανοήσουσιν καὶ βλέποντες τὸ κενόν, ἐπιστρέψουσιν εἰς Κατερίνην — Τέμπη — ἢ Στενὰ Πέτρας καὶ Ἐλασσῶνα, εἰς τὰ νῶτα τοῦ προιλαύνοντος Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ἐτηλεγράφησα ἀμέσως πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως τὰς ἀντιλήψεις μου ταύτας καὶ ἐπρότεινα νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς, ἵνα δώσω στρατηγικωτέραν μορφήν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν προσκόπων.

Ἀμέσως ἦλθεν ἡ ἀπάντησις τηλεγραφικῶς καὶ κρυπτογραφικῶς δι' Ἀργυροπούλου Νομάρχου Λαρίσσης πρὸς συνταγματάρχην Σωτίλην, διευθ. 2ου τμήματος Ἐπιτελείου Στρατιᾶς :

« Διατάξατε λοχαγὸν Μαζαράκην παρουσιασθῆ Νομάρχην Ἀργυροπούλου πρὸς ἐκτέλεσιν ἐμπιστευτικῆς ἐντολῆς Κυβερνήσεως ».

Ἀμέσως ἠτοιμάσα ἕκτακτον ἀμαξοστοιχίαν διὰ Τσάγεζι Τεμπῶν, ἐπεβιβάσθη μὲ τοὺς τελευταίους 40 ἐκ Πηλίου προσκόπους εἰς Τσάγεζι διὰ τοῦ αὐτοῦ μικροῦ ἀτμοπλοίου «Ἐλένη» πρὸς ἀπόβασιν κάπου νοτίως Αἰκατερίνης. Ἔστειλα τρεῖς γνώστας τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὸν ἐξ Ἀγρᾶφων Μαρσέλλον διὰ ξηρᾶς νὰ ἀνιχνεύσουσιν ἐὰν ὑπάρχει ἐχθρὸς καὶ νὰ μᾶς ὑποδείξουν διὰ πυρῶν, ποῦ θὰ ἦναπτον, ποῦ ἔδει νὰ ἀποβιβασθῶμεν ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Ἀρεβιβάσθημεν οὕτω εἰς Ἀγίους Θεοδώρους παρὰ τὸ Λιτόχωρο καὶ ἐκεῖθεν ἔστειλα ἐντοπίους νὰ εἰδοποιήσουσιν τὰ προελάσαντα σώματα νὰ συγκεντρωθοῦν ὑπ' ἐμὲ εἰς τὸ δᾶσος παρὰ τὴν Καρίτσαν. Συγχρόνως δὲ ἐπληροφορούμην ὅτι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς, ἰδὼν τὸ κενόν, ἐπανήρχετο διὰ ταξιαρχίας εἰς Κατερίνην καὶ ἐπροπαρασκευάζετο εἰς προέλασιν διὰ τοῦ Στενοῦ Πέτρας.

(Αἱ κατωτέρω πληροφορίαι μου φέρονται εἰς τὴν πολεμικὴν ἔκθεσιν Γεν. Ἐπιτελείου, τόμ. Α', παράρτημα Α', σελ. 169—185).

Τῆ 13η Ὀκτωβρίου στρατὸς Τουρκικὸς ἐπανελθὼν ἐκ **Γιδα** εἰς Αἰκατερίνην περὶ τὰς 3 — 4.000 μετὰ πυροβολαρχίας ὄρεινῆς, ἀπέκλεισε τὴν πόλιν πάσης ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς ὑπαίθρου. Ἡδυνήθη μόνον νὰ λάβω τὴν πληροφορίαν ὅτι πρόθεσις τούτου ἦτο νὰ σπεύσῃ καὶ καταλάβῃ τὰ ἐγκαταλειφθέντα στενὰ τῆς «**Πέτρας**» δι' ὧν συγκοινωνεῖ ἡ Ἐλασσῶν μετὰ τῆς Αἰκατερίνης.

Τὴν αὐτὴν νύκτα ἐκτελέσας σύντονον πορείαν διὰ τῆς «**Μονῆς Πέτρας**», κατέλαβον περὶ τὰ ἐξημερώματα εἰς τὴν ἔξοδον τῶν στενῶν πρὸς Κατερίνην ἐν τῇ τοποθεσίᾳ «**Πέτρα**» τουρκικὸν φυλακεῖον καὶ ἐγκατέστησα προφυλακὰς πρὸς τὴν διεύθυνσιν Μηλιῆς - Κατερίνης. Εὐτυχῶς ἐγκαίρως· διότι τὴν ἐπομένην ἐδέχθη ἐπίθεσιν τουρκικοῦ ἱππικοῦ ὕπερ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Κατερίνην. Βεβαίως, δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι μόνον 200 πρόσκοποι ἦσαν ἐκεῖ. Ἄμα τῇ καταλήψει τῶν στενῶν, ἀπέστειλα ἀγγελιοφόρους πρὸς τὸ ὄπισθεν καὶ Νοτίως 8ον Εὐζωνικὸν Τάγμα εὐρισκόμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐλασσῶνος καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 χ. μ. καὶ εἰς τὸ Γεν. Στρατηγεῖον (εἰς Σέρβια) διὰ τοῦ δημάρχου Τυρνάβου Πετρωτοῦ, πού μὲ εἶχε ἀκολουθήσῃ ὡς ἐθελοντῆς, (ἄλλοτε λοχίας μου ἐν τῷ Πυροβολικῷ), ὅστις διὰ τοῦ ὄρους Καστανιά, ἐπεκοινώνησε καὶ παρέδωσε ἐκθεσίμ μου ἐν ἣ περιέγραφον τὴν κατάστασιν, τὸ δυνατὸν τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς Αἰκατερίνην καὶ γέφυραν Ἀλιάκμονος (Νισέλι) καὶ ἐκεῖθεν πρὸς Γενιτσᾶ - Βέρροϊαν, τὴν πιθανὴν συγκέντρωσιν τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκεῖ, καὶ εἰς θέσιν Καστανιά Βερροῖας, καὶ τὰς ἀσθενεῖς ἐκεῖ τουρκικὰς δυνάμεις, ὡς καὶ τὴν ἀνάγκην ἐνισχύσεώς μου διὰ τῆς 7ης Μεραρχίας μενούσης ἐν Λαρίσση διὰ τοῦ Στενοῦ Πέτρας, πού εἶχα ἐξασφαλίσῃ ἤδη τὴν δίοδον μέχρι τῆς ἐξόδου. Τὰς πληροφορίας αὐτὰς ἀσφαλῶς, ἠρύσθη ἐκ τμήματος προσκόπων πού εἶχα ἀποστείλῃ πρὸς τὴν πεδιάδα Βερροῖας - Γιδα, ὑπὸ τοὺς ἀνθυπολοχαγοὺς Παπατζανιετᾶν καὶ Σταυρόπουλον καὶ οἵτινες ἀνετίναξαν καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν πλησίον Βερροῖας.

Τῆ 13η Ὀκτωβρίου, εἰδοποίησα τὴν 7ην Μεραρχίαν, εὐρισκομένην εἰς Ν. θέσιν Φουσιτικίνα πρὸς Ἐλασσῶνα, νὰ σπεύσῃ πρὸς ἐνίσχυσίν μου, ἀπειλουμένου πλέον ἐξ Αἰκατερίνης. Κατεῖχον τὴν ἔξοδον διὰ 200 περίπου ἀνδρῶν.

Φαίνεται ὅτι ἡ παρουσία μου εἰς «**Πέτραν**» καὶ αἱ πληροφορίες μου εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἔκαμαν κατάπληξιν. καὶ ἀμέσως διετάχθη ἡ 7η Μεραρχία νὰ σπεύσῃ. Τὸ ἀντελήφθη βραδύτερον ὅταν συνητήθη μετὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου εἰς Νάουσαν παρὰ τὸν σιδ. σταθμὸν.

Τῆ 14η Ὀκτωβρίου ἡ 7η Μεραρχία ἀφίκετο. Ἀνέφερα τῷ Μεράρχῳ κ. Κλεομένη τὰ τῆς καταστάσεως, τὴν ἀνάγκην ἀμέσου ἐπιθέσεως πρὸς Κατερίνην καὶ ἐκεῖθεν πορείας πρὸς γέφυραν Ἀλιάκμονος ἵνα εὐρεθῶμεν εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ ὑποχωροῦντος ἐκ Βερροῖας ἐχθροῦ.

Ἡ ἐπίθεσις ἀπεφασίσθη διὰ τὴν 15ην Ὀκτωβρίου.

Ὁ Μεράρχος μοῦ ἀνέθηκεν ἐκτὸς τῶν προσκόπων καὶ τὴν καθοδήγησιν τῆς ἀριστερᾶς φάλαγγος ἐξ ἐνὸς εὐζωνικοῦ τοῦ 8ου καὶ μιᾶς πολυβολαρχίας ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Στυμωναράν. Καὶ ἡ μὲν κυρία φάλαγξ συνήνητσε περὶ τὴν 3 — 4 μ. μ. τὰς ἐχθρικὰς προφυλακὰς, ἡ δὲ ἀριστερὰ δι' ὄρεινῶν ἀτραπῶν ἐφθασε τὸ ἑσπέρας 8 μ. μ. εἰς τὸ χωρίον Κεραμίδι.

Ἡ συμπλοκὴ παρετάθη μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρησε διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ.

Τὴν ἐπομένην ἐσυνεχίσθη ἡ καταδίωξις, ἡ δὲ ἀριστερὰ πτέρυξ ἐπροχώρησε μέχρι γεφύρας Ἀλιάκμονος ὅπου εἰδοποίησα νὰ φθάσῃ καὶ τὸ σῶμα Παπατζανιετᾶ τὸ ὅποιον ἔσχε μικρὰν συμπλοκὴν μὲ ἐχθρικὸν ἱππικὸν προσπαθῆσαν νὰ ἀνατινάξῃ τὴν γέφυραν ἢν τμήμα προσκόπων διέσωσε. Ταῦτοχρόνως διετάχθη τὸ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Κολοκοτρώνην τάγμα Κρητῶν νὰ σπεύσῃ.

Τῆ 17η διελθόντες τοῦ Κολυνδροῦ ἐσπεύσαμεν πρὸς τὴν Μονὴν Σφηνίτσης, ἐνθα τμήμα προσκόπων συνεπλάκη μετὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα (Ἀλιάμπορο).

Οἱ Τοῦρκοι διωκόμενοι καὶ παρὰ τῶν προσκόπων ὑπεχώ-

ρησαν εις Γιδά. Οι ήμέτεροι ήφθασαν εις Λιανοβέρι ένθα και ήπεσεν ό λοχίας πυροβολικοϋ, πρόσκοπος Α. Μανρομιχάλης, ήτραυματίσθη δέ ό χωροφύλαξ πρόσκοπος Μπουρλάκος.

Άπέστειλα άμέσως σημείωμα πρός τε την 7ην Μεραρχίαν και τό Γεν. Στρατηγείον.

Εις την Μοήν Σφηνίτισης είχα μίαν ένδιαφέρουσαν συνάντησιν. Πρό 8 έτών, κατά τόν Μακεδονικόν άγώνα, είχα μεταβή ώς γραμματεϋς τοϋ Γενικοϋ Προξενείου Θεσσαλονίκης, ύπό τό όνομα Στεργιάκης, ώς κυνηγός, μιá χειμωνιάτικη μέρα μέ χιόνια, ίνα προσπαθήσω νά δημιουργήσω εκεί άποθήκην ήφοδίων και όπλων διά τά σώματα. Ό ήγούμενος μόνον ποϋ δέν μέ έδιωξε και δέν μέ έπρόδωσε εις τούς Τούρκους. Τόν ήπανεύρον γέροντα 90τούτην μέ μεγάλην λευκήν γενειάδα. Τώ ύπενθύμισα την σκηνήν εξηγήσας ότι ήμουν ό ίδιος αξιωματικός. Μοϋ εξήτησε συγγνώμην δακρύων. «Τί ήθελες νά κάνω παιδί μου! ποϋ νά φαντασθώ πώς ήσουν "Έλλην αξιωματικός!! ό Θεός άς μάς εύλογήση τώρα!» και έσκυψε και μέ ήφίλησε.

Τήν 18ην μετέβην εις τό Γενικόν Στρατηγείον πρός λήψιν διαταγών, και ίνα αναφέρω τά μέχρι της στιγμής εκείνης γεγονότα.

Συνήνησα τοϋτο εις τόν Σιδ. Σταθμόν Ναούσης.

Όμολογώ ότι μέ κάποιον ένδοιασμόν μετέβαινον πρός συνάντησιν τοϋ Γενικοϋ Στρατηγείου. Έσκεπτόμην πώς θά έκρινον την οίωναί λιποταξίαν μου εκ τοϋ Γενικοϋ Έπιτελείου και δή διά κυβερνητικής έπεμβάσεως. Άντελήφθην ποιάν ψυχρότητα τών αξιωματικών. Πόση όμως υπήρξεν ή εκπληξίς μου, όταν ή Α. Υ. ό διάδοχος και άρχιστράτηγος κατέβαινε (ήτο εξημερώματα) εκ τοϋ επάνω πατώματος τοϋ Σταθμοϋ όπου έκοιμήθη, επί της έξωτερικής κλίμακος και μέ αντίκρυσε! «Μπράβο ήσο τό ίππικόν της Στρατιάς μου, αυτοί... (έννοών τό ίππικόν) οι... δέν έκαμαν τίποτε. Δούσμανη, θές τον ένήμερον τών προθέσεων μας και διόρισέ τον σύνδεσμον μέ την 7η Μεραρχία». Τότε ήνόησα ποιάν έντύπωσιν και έπιρροήν

έσχον αι πληροφορίαί μου και ή πρωτοβουλία μου καταλήψεως τοϋ διαμερίσματος εκείνου, ποϋ έχρησίμευε πλέον ώς ή δεξιά πτέρυξ τοϋ προχωροϋντος στρατοϋ και δή διά της συντομωτέρας πρός Θεσσαλονίκην οδοϋ.

Οι πρώην ψυχροί συνάδελφοί μου έσπευσαν τότε νά μέ συγχαροϋν... ένώ έγώ μετέβαινον εις τό κάτω πάτωμα όπου τό γραφείον και έλάμβανον γνώσιν παρόντων τών Δαγκλή-Δούσμανη, Στρατηγοϋ Ξ. τών προθέσεων τοϋ Γεν. Στρατηγείου. "Ότι ή στρατιά θά έπορεύετο διά Γενιτσών και διά γεφυρών Άξιου πρός Θεσσαλονίκην ήμεις δέ, 7η Μεραρχία, Τάγμα Εϋζώνων Κωνσταντινοπούλου, και πρόσκοποι, διά τοϋ Λουδία και Άξιου πρός Νότον, ώς άξων της στροφής αυτής πρός Θεσσαλονίκην, — όμοϋ μετά τοϋ Ιππικοϋ (άνεξάρτητος Ταξιαρχία). Έπρεπε τά άνεξάρτητα σώματα Κωνσταντινοπούλου και Ιππικοϋ νά διαβώσι τόν Λουδιαν και είτα τόν Άξιόν παρά την Κουλακιάν πρός Τεκελή και εκεί νά ζεύξουν γεφύρας.

Έπανελθών την 19ην πρώτην, εύρον την εξής κατάστασιν:

Η 7η Μεραρχία έν μέρει επί της δεξιάς όχθης τοϋ Άλιάκμονος, έν μέρει επί της άριστερας (διά της γεφύρας Νισέλι). Έπίσης τό 8ον Εϋζώνων εις Γιδά, και μόνον εις λόχος Εϋζώνων μέ τούς προσκόπους εις Λιανοβέρι. Τούτους συμποσομένους εις 200, διένειμα άμέσως ώς εξής.

1ον) Τμήμα ύπό τόν Παπατζιαννετιάν μέ 30 περίπου άνδρας έστάλη εις την λίμνην Γενιτσών, μέ πιθανήν άπόβασιν εις Σκάλλαν ή Τσέκρι.

2ον) Τμήμα εξ 120 άνδρων ύπό τόν άνθυπολνχαγόν Άναγνωσιτάκον, διηυθύνθη πρός τό Κλειδί, συγχρόνως δέ άπεστάλησαν πρός την αυτήν διεύθυνσιν πλάβαι (λέμβοι της λίμνης) εκ διαφόρων παραλιμνίων χωρίων άτινα έγνωρίζα.

3ον) Τμήμα εκ 50 προσκόπων ύπό τόν άνθυπολοχαγόν ύλικοϋ πυροβολικοϋ Σταυρόπουλον εκράτησα εις τό κέντρον πρός σύνδεσμον τών δύο άκρων μετά της 7ης Μεραρχίας, άπέναντι της σιδηροδρομικής γεφύρας Λουδία (Καρά-Άσμάκι).

Τὴν 19ην καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν ἠκούετο εὐκρινῶς ἡ διεξαγομένη μάχη πυροβολικοῦ παρὰ τὰ Γεννητιᾶ. Ἡ 7η Μεραρχία παρέμεινεν ἀπρακτοῦσα.

Τὴν 20ὴν αἱ τουρκικαὶ προφυλακαὶ αἱ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λουδία παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ χωρίον Λιανοβέρι. Οἱ πρόσκοποι, ὥρα 7 μ. μ. προχωροῦντες ὅπως ἐνισχύσωσι τὰς προφυλακὰς, συνεπλάκησαν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ ὡς καὶ λόχος Εὐζώνων ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Μανωλίδην.

Ἡ ὀλίγη δύναμις παρετίχθη εἰς ἀκροβολισμὸν πρὸ τοῦ χωρίου Λιανοβέρι. Αἱ τουρκικαὶ γραμμαὶ ἐνισχυθεῖσαι καὶ παρὰ πολυβόλων, ἐπλησίαζον δι' ἁλμάτων πρὸς τὸ χωρίον Λιανοβέρι. Ἐτραυματίσθη ἐλαφρῶς εἰς τὸν βραχίονα, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ τινες τῶν προσκόπων ἐκεῖ, Τσαμτσακόπουλος ἐπιλογίας ἱππικοῦ, Νταβαντζῆς χωροφύλαξ.

Ἀπέστειλα δις ὄπισθεν ἵνα εἰδοποιηθῇ ἡ Μεραρχία προσκόπους, οἵτινες καὶ ἐφονεύθησαν, ὡς ἐπληροφορήθη βραδύτερον. Τέλος μετέβην μόνος εἰς τὸ χωρίον, ἔνθα συνήντησα τὴν κεφαλὴν τῆς Μεραρχίας μὲ τὸν κ. Μέραρχον, ἀνέφερα τὴν ἄμεσον ἀνάγκην ἐνισχύσεως τοῦ ἀριστεροῦ, καὶ διετάχθη ἐν Τάγμα Κρητῶν ὡς καὶ μία πυροβολαρχία (λοχαγοῦ Κωστάκη), νὰ σπεύσῃ πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Ἐπανερχόμενος, παρέσυρα τὴν γραμμὴν τοῦ Λόχου καὶ τῶν 50 προσκόπων εἰς ἄλμα πρὸς τὰ ἔμπρός, τοῦ λοχαγοῦ Μανωλίδου τραυματισθέντος.

* Ὁ ἐχθρὸς ἤρχισε ὑποχωρῶν.*

Ἐξηκολούθησα καταδιώδων μετὰ τῶν 50 προσκόπων. Ὁ λόχος τῶν Εὐζώνων ἀκολουθήσας μέχρι τινός, ἤλλαξε διεύθυνσιν κατόπιν διαταγῆς, ὡς ἔμαθον βραδύτερον.

Ἡ μοῖρα Πυροβολικοῦ, ἔβαλλε κατὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ καὶ εἶτα εἰδοποιηθεῖσα παρ' ἐμοῦ διὰ συνδέσμου ἤλλαξε στόχον πρὸς τὴν γέφυραν Καρᾶ - Ἀσμάκι.

Πλησιάζων πρὸς τὴν γέφυραν, εἰδοποίησα τὴν Μοῖραν Πυ-

* Ἴδε ἱστορίαν Ἐπιτελείου, Α' τόμος, παράρτημα σελ. 233 καὶ σελ. 224. (Κλεομένης).

ροβολικοῦ νὰ παύσῃ βάλουσα κατ' αὐτῆς, οὕτως ὥστε τὸ πῦρ ἐκατέρωθεν, ἔπαισε πρὸς στιγμὴν.

Ἐπλησίασα πρὸς τὴν γέφυραν, τάξας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ περὶ τοὺς 35 προσκόπους, ἐπροχώρησα δ' ἐπ' αὐτῆς μετὰ τῶν ὑπολοίπων 15 ἀνδρῶν. Φθάσας εἰς τὸ μέσον, ἐδέχθη πυρὰ πανταχόθεν. Οἱ τουῦρκοι, ὀχυρωθέντες ὄπισθεν προχωμάτων εἰς ἀπόστασιν 200 μέτρων κυκλικῶς, ἔβαλλον κατὰ τῆς γεφύρας μετὰ πολυβόλων· μία τουρκικὴ πολυβολαρχία ἐπίσης, ἔβαλλε εὐτυχῶς πρὸς ἄλλον στόχον καὶ εἰς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν πάντοτε καὶ ἀστόχως. Διελθόντες τὴν γέφυρον, κατελάβομεν θέσεις ἄμέσως ἔμπροσθεν ἀμυνόμενοι ἐπὶ 1/2 ὥραν περίπου. Ραγδαία βροχὴ ἔπιπτεν. Ἀντιληφθέντες τὰ σύρματα δι' ὧν συνεδέετο ἄφθονος δυναμίτις τῆς κρεμαστῆς μεγάλης σιδηρᾶς γεφύρας, ἐκόψαμεν ταῦτα.

Ἡ Μεραρχία ἀνέμενεν ὄπισθεν ἀκίνητος.

Ἡναγκάσθη νὰ διαβῶ καὶ πάλιν τὴν γέφυραν ὑπὸ τὸ πῦρ, ἵνα ζητήσω ἐνίσχυσιν. Ἡ 7η Μεραρχία πᾶσα, εὗρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 4 χ.μ., τὸ τάγμα τῶν Κρητῶν δὲν ἐφαίνετο, τὸ 19ον Σύνταγμα, ὅπερ ἐβάδιζεν ἤδη εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν καὶ εἶχε φθάσει μέχρι τοῦ χωρίου Πλατύ, εἶχεν ὀπισθοχωρήσῃ καὶ ἀπεμακρύνθη μὴ φαινόμενον. Μετὰ 3 χ.μ. συνήντησα ἐρχόμενον ἐν τάγμα τοῦ 21ου Συντάγματος.

Διέταξα ἐξ ὀνόματος τοῦ Μεράρχου νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς μαχομένους εἰς τὴν γέφυραν ἐναντίον τῶν ὑποχωρούντων Τούρκων. Ἐξακολουθῶν καλπάζων, συνήντησα τὴν Πυροβολαρχίαν Κωστάκη εἰς ἣν ἔδωκα τὰ στοιχεῖα βολῆς κατὰ τῆς ἐξόδου τῆς γεφύρας, εἶτα διηυθύνθη πρὸς τὸν Μέραρχον εἰς ὃν ἀνέφερα τὰ τῆς καταστάσεως καὶ τί ὁδηγίας ἔδωκα, ἄμέσως δ' ἐπέστρεψα πρὸς τὴν γέφυραν σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Τάγματος, ὅπερ ἤρχισε διερχόμενον.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ Τουῦρκοι ἔκαμαν ἀντεπίθεσιν, ἦν οἱ πρόσκοποι διελθόντες τὴν γέφυραν ἀπέκρουσαν. Συγχρόνως ἡ ἐνέργεια τῆς Μοίρας τοῦ Πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Κούτσην, εἰς ἣν διὰ συνδέσμου μετέδωκα τὰ

στοιχεία τῆς βολῆς, ἔβαλλε κατὰ τῆς ἐξόδου τῆς γεφύρας καὶ κατὰ μῆκος ἐπέκεινα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἡ ἀρίστη ἐνέργεια τοῦ Πυροβολικοῦ συνετέλεσεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς ἀμύνης τῆς δρακὸς τῶν προσκόπων εἰς τὴν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων.

Ἐπίσης συνέδραμεν ἐν πολυβόλον ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Μεταξᾶν, παρακολουθήσαντα τοὺς προσκόπους πλησίον τῆς γεφύρας· ἐπίσης δ' ἔβαλλεν ἕτερον πολυβόλον ἐπ' ὀλίγον τοῦ ὑπολοχαγοῦ Σπυρίδωνος, ὅστις ἠκολούθησε μέχρι τινὸς τὴν πορείαν τῶν προσκόπων καὶ εἶτα περὶ τὸ τέλος ἔλαβε μέρος τῇ βοηθείᾳ προσκόπων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Σταυροπούλου, τοῦ διοικοῦντος τοὺς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης προσκόπους, ταχέως ὁμοῦς ἔπασσε τὸ πῦρ, ὑποστὰν βλάβην τινά.

Κατὰ τὴν διέλευσιν τοῦ Τάγματος οἱ Τούρκοι. ἐκ μεγάλης πλέον ἀποστάσεως ἤρχισαν βάλλοντες πάλιν κατὰ τῆς γεφύρας καὶ ἐπέφερον ἀπωλείας τινάς. Ἡδυνήθη ὁμοῦς τὸ Τάγμα νὰ διέλθῃ, εἶτα δὲ τὸ 8ον Εὐκωνικὸν καὶ μετ' ὀλίγον ὀλόκληρος ἡ Μεραρχία ὥρα 4 μ.μ.

Ἡ συμπλοκὴ ἤρξατο τὴν 7 1/2 π.μ. τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου. Ἡ ὑποχώρησις τοῦ ἐχθροῦ πρὸς Γκριτζαλὰρ καὶ γέφυραν Ἄξιου ἐγένετο ἐν ἀταξίᾳ, ὡς ἐπιστοποιήθη ἐξ ἐγκαταλειφθέντων εἰδῶν· περὶ τὰ 150 πτώματα εὗρισκοντο ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ παρ' αὐτὴν ἀπὸ τῆς γεφύρας μέχρι ἀποστάσεως 2.000 μέτρων, ὀφειλόμενα κατὰ πολὺ εἰς τὴν καλὴν δρεᾶσιν τοῦ Πυροβολικοῦ.

Ταῦτα περὶ τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ τμήματος τῶν Προσκόπων. Τὰ δὲ πρὸς τὰς πτέρυγας σταλέντια, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Παπατζαννετιάν ἠδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν λίμνην τῶν Γεννιτσῶν καὶ ἀποβιβασθῇ εἰς Τσέκρη καὶ Ζορμπᾶ ν' ἀποστείλῃ δὲ καὶ συνδέσμους εἰς Γεννιτσᾶ, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Ἄναγνωστάκον, εἰργάσθη ὑπερανθρώπως νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν ἐπὶ τοῦ Λουδία. δι' ἧς καὶ διήλθον τὰ ὀρισθέντα σώματα, τῇ βοηθείᾳ δὲ καὶ τῶν ἐντοπίων καὶ μικροῦ τμήματος προσκόπων προαποσταλλέντος ἐξ ἐντοπίων, νὰ συνδέσῃ καὶ τὸν πρῶτον

βραχίονα τοῦ Ἄξιου. Ἐπίσης προσβαλὸν ἐνόπλους Βοσνίους, παρὰ τὴν Γιαννιτσίδα, κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ εἰς ὑποταγὴν.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΕΚ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Λουδία, τὸ Σῶμα τῶν Προσκόπων συνεκεντρώθη καὶ πάλιν εἰς Κουλακιάν. Ἐντεῦθεν ἀπεστάλη ἔμπιστος λεμβοῦχος διὰ θαλάσσης εἰς Θεσσαλονικὴν οὖσαν ἀποκεκλεισμένην, εἰς ἔμπιστον ὁμογενῆ, ὅστις ἀπέστειλεν ἀκριβεῖς κληροφορίας περὶ τῆς ἐν Θεσσαλονικίᾳ καταστάσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν αἵτινες συνεσκέπτοντο περὶ παραδόσεως.

Τὰς πληροφορίας ταύτας, ἀπέστειλα ἀμέσως τῷ Γενικῷ Στρατηγεῖῳ πρὸς τὰ Γεννιτσᾶ.

Τὴν 24ην μετέβην πρὸς Τεκελῆ, ἐνθα τὴν ἐπομένην ἀφίκοντο διὰ πρῶτην φορὰν οἱ πρόξενοι τῶν Δυνάμεων ἐν Θεσσαλονικίᾳ.

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

Τῇ 26ῃ ἑσπέρας ἀφίχθημεν μετὰ τῆς 7ης Μεραρχίας εἰς τὸ προάστειον τῆς Θεσσαλονικῆς «Μπαξέδες». Ἦδη τὴν πρωΐαν ὥρα 12 π.μ. κήρυκες ἀξιωματικοὶ Τούρκοι, ἔφερον πρὸς τὴν βαδίζουσαν πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν 7ην Μεραρχίαν τὴν ἀποδοχὴν τῶν ὄρων παραδόσεως τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς παρὰ τοῦ Στρατάρχου Χασσὰν Ταξίν Πασσᾶ.

Τὸ βράδυ κατηλιόσθημεν εἰς «Μπαξέδες».

Ἄργα μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀκούομεν συριγμοὺς παρατεταμένους ἀτμομηχανῆς ἐρχομένης ἐκ Θεσσαλονικῆς.

Ἐκοιμώμην εἰς τὰς προφυλακὰς· ἀνήσυχος πλησιάζω καὶ ἀντιλαμβάνομαι ἑλληνικὰς φωνὰς ἐκ τῆς ἀτμομηχανῆς. Γίνεται ἀναγνώρισις, ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ Γεν. Στρατηγεῖου Ι. Μεταξᾶς ἐπιστρέφων ἐκ Θεσσαλονικῆς, ὅπου εἶχεν ὑπογραφῆ τὸ πρωτόκολλον τῆς παραδόσεως. Λαμβάνω τὴν ἐξῆς διαταγὴν τοῦ Γεν. Στρατηγεῖου ὡς σύνδεσμος μετὰ τῆς 7ης Μεραρχ-

χίας. «Ἡ Θεσσαλονίκη παρεδόθη· εὐρίσκονται ἐντὸς 30.000 περίπου Τουρκικοῦ στρατοῦ πού δὲν ἀφωπλίσθησαν, δι' αὐτὸ δὲν θὰ εἰσέλθῃ ἀκόμη Ἑλληνικὸς στρατός. Διετάχθησαν ὅλαι αἱ Μεραρχίαι νὰ παραμείνουν εἰς τὰς θέσεις των. Μεθαύριον θὰ εἰσέλθῃ ἐπισήμως ὁ Ἀρχιστράτητος μετὰ τὸ Τάγμα Εὐζώνων». Ἀπαντῶ: «Ἐχετε γινῶσιν, ὅτι κατέρχεται Βουλγαρικὸς στρατός; δὲν πρέπει πάντως νὰ προλάβωμεν; ἂν φοβεῖσθε ταραχάς, θὰ δημιουργήσωμεν ἓνα κορδόνι καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς κανένα στρατιώτην νὰ εἰσέλθῃ· πάντως θὰ καταλάβωμεν τὸν σιδηροδρομικὸν Σταθμὸν Μοναστηρίου». Ἀπάντησις: «*Ἦπ' εὐθύνην σου*». Καὶ ἡ ἀτμομηχανὴ ὀπισθοχώρησε φεύγουσα.

Ἀμέσως τρέχω πρὸς τὸν Μέραρχον καὶ γνωρίζων ποιὰν διστακτικότητά του ἐν γένει, χωρὶς νὰ τοῦ ἀνακοινώσω ὅτι τὴν ἐπροκάλεσα, τῷ μεταδίδω τὴν διαταγὴν νὰ προχωρήσωμεν τὰ ἑξημερῶματα πρὸς κατάληψιν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μοναστηρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ εἰσέλθουν στρατιῶται ἐντὸς τῆς πόλεως. Ὁ Μέραρχος μοῦ λέγει: θὰ διατάξω ἀμέσως ἐκκίνησιν τὰ ἑξημερῶματα. «Νὰ τεθῆς ἐπὶ κεφαλῆς πού γνωρίζεις τὰ μέρη». — Τοῦτο καὶ ἐγένετο.

Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἔχω καὶ ἄλλο τί νὰ ἀναφέρω χαρακτηριστικὸν τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τοὺς συμμάχους μας πάντων καὶ τῆς δυσπιστίας ἡμῶν τῶν τέως Μακεδονομάχων πού ἐγνωρίζαμεν *τὴν δολιότητα ἰδίᾳ τῶν Βουλγάρων*. Τὴν προηγούμενην ἡμέραν ἔμανθάνομεν ἐξ ἀνιχνεύσεως ἐνὸς ἀνθυπάρχου τοῦ Στρατηγεῖου τὴν κάθοδον Σερβο-βουλγαρικῆς Ἰλῆς. Ἀμέσως ἔστειλα ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Δούσμανην (ἣτις εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀρχεῖα νῦν), ὅτι «πρὸ τοῦ κινδύνου καταλήψεως παρὰ Σέρβων ἢ Βουλγάρων τῆς Γευγελῆς, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος ἐτελείωσε καὶ δὲν πρόκειται περὶ παλλικαριᾶς ὥστε νὰ παρεξηγηθῶ, νομίζω ἀπαραίτητον νὰ μεταβῶ εἰς Γευγελῆν μετὰ τοὺς 200 προσκόπους πρὸς πολιτικὴν κατοχὴν ἐκ μέρους ἡμῶν ἀπέναντι τῶν Συμμάχων». Ὁ Δούσμανης τὴν ἐπομένην, συναντήσας με, με εἰρωνεύθη διὰ

τὸν φανατισμὸν μου ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, καὶ μοῦ εἶπε «ὄλους θέλεις νὰ τοὺς φᾶς;» Ὁ δὲ ἀξ. τοῦ Στρατηγεῖου Ι. Μεταξᾶς προσέθηκεν «ὁ κατέχων τὴν πρωτεύουσαν κατέχει ὅλην τὴν χώραν». Δυστυχῶς εἶχα δίκαιον. Τρεῖς ἱππεῖς Σέρβοι εἰσῆλθον μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἰς Γευγελῆν, καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη κατοχὴ παρὰ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ ἀπέναντί μας.

Τόσην δὲ σημασίαν ἔδωκεν τὸ Στρατηγεῖον εἰς τοῦτο ὥστε μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὴν εἴσοδόν μας ὁμοῦ, δυστυχῶς, μετὰ τῶν Βουλγάρων, εὐτυχῶς ἀκολουθούτων, ἡ Α. Υ. ὁ Διάδοχος οἶωνε ἀναγνωρίζων τὴν ἀντίληψίν μου, περὶ προτεραιότητος κατοχῆς, μετὰ ἐφώναξε καὶ μοῦ εἶπε: «Μαζαράκη, στείλε ὅπου νομίζεις σκόπιμον προσκόπους ὑπὸ ἀξιωματικῶν πρὸς ἐπισημοποίησιν τῶν ὁρίων κατοχῆς μας ἀπέναντι τῶν συμμάχων εἰς ἃ μέρη εἶχον ἤδη καταληφθῆ παρὰ προσκόπων μόνον». Ἀπέστειλα πράγματι Μακεδόνας ἀξιωματικῶν εἰς ἃ μέρη εἶχον ἤδη καταληφθῆ παρὰ προσκόπων ὡς ἐξῆς τὸν Μένον Χατζηγεωργίου ἐκ Γευγελῆς εἰς Γευγελῆ-Δοϊράνη ὁμοῦ μετὰ τὸ Τάγμα Εὐζώνων (δυστυχῶς ἀργὰ πλέον, διότι οἱ Σέρβοι εἶχον τὴν προτεραιότητα), τὸν Γρόλλιον εἰς Βυσῶκαν καταγόμενον ἐκεῖθεν καὶ Λαγκαδᾶ, τὸν Ἀβραμίδην εἰς Καρατζόβαν καὶ ἐξησφαλίσθη οὕτω ἡ κατοχὴ παρὰ προσκόπων τῶν τμημάτων αὐτῶν, τὸν Μίταν εἰς Σωχὸν καταγόμενον ἐκεῖθεν ὅστις μετέβη καὶ εἰς Νιγρίτταν ὅπου βραδύτερον ἐδολοφονήθη παρὰ Βουλγάρων οἵτινες διεξεδίκουν κακῶς ταύτην.

Ὁ Μίτας ἦτο ἀρχηγὸς τῆς τελευταίας τάξεως Εὐελπίδων ἐκ τῶν πρώτων εἰσαχθέντων εἰς τὴν Σχολὴν Μακεδόνων, οἰκογενείας προκρίτων ἐκ Σωχοῦ. Ὁ φόνος του ἐπεσφράγισε τὴν κατοχὴν παρ' ἡμῶν τῆς περιφερείας Νιγρίτας. Ἐπρεπε νὰ τῷ ἐγερεθῆ ἐκεῖ ἀναμνηστικὴ στήλη. Ἐπίσης ἀπέστειλα τὸν ἀξιωματικὸν Νταῆν, ἐπίσης Μακεδονομάχον ἐργασθέντα ἄλλοτε 1906—1908 Παγγαῖον, ἐκεῖ ἵνα ἀντικαταστήσῃ τὸν ἰδιώτην Δούκαν, ὥστε ἀπέναντι τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ Σερρῶν νὰ ἔχωμεν ἀξιωματικὸν καὶ στρατιωτικὸν τμήμα τακτικοῦ στρατοῦ. Τῷ παρέδωσα καὶ διαταγὴν πρὸς τὸν συνταγματάρχην

ἵππικου Καραμαλίκην νὰ τῷ δώσῃ 20 ἵππεις καὶ μὲ αὐτούς, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν λοχίαν Αὐγερόπουλον (νῦν Συνταγματάρχην), ἐπισημοποιήθη ἡ κατοχὴ παρ' ἡμῶν τοῦ Παγγαίου. Ὅταν μάλιστα ὁ Νταῆς ἐνοχλούμενος παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐζήτησε βοήθειαν διὰ λεμβούχου ἐξ Ἑλευθερῶν ἐκ Θάσου ἀπὸ τὸν Ναύαρχον Κουντουριώτην, οὗτος ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸ Γεν. Στρατηγεῖον (εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀρχηγεῖον Γ. Ἐπιτελείου) *«ἀρχηγὸς Παγγαίου Νταῆς ζητεῖ πλοῖον καὶ ἐνίσχουσιν κατὰ Βουλγάρων ἐξ Ἑλευθερῶν. Διαθέτω «Κανάρην» νὰ τὸν στείλω.»* Εἰς τὸ Γεν. Στρατηγεῖον ἀνησύχησαν, διότι δὲν εἶχον γνῶσιν. Κάποιος εἶπε: «κάποια φιάκα τοῦ Μάζαράκη θὰ εἶνε καὶ ἀμέσως ἐκλήθη ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Ἐπεβεβαίωσα, προσθέσας: «Δὲν μοῦ εἶπατε νὰ στείλω παντοῦ ὅπου διημφισβητοῦντο τὰ ὄριά μας; ἐν ἐξ αὐτῶν τῶν μερῶν ἦτο καὶ τὸ Παγγαῖον ὅπου ἔστειλα τὸν Νταῆν ποὺ εἶχεν ἤδη καταληφθῆ παρὰ προσκόπων. «Καὶ τί εἶνε τὸ Παγγαῖον; γελῶν ἀπήντησα, «τὰ χρυσορυχεῖα τοῦ Θουκιδίδου καὶ αἱ Ἑλευθεραὶ ὁ μόνος ἀσφαλὴς λιμὴν τῆς ὅλης ἐπεὶ παραλίας».

Ἀμέσως διετάχθη ὁ «Κανάρης», μὲ πλοίαρχον τὸν Γούδαν, νὰ παραλάβῃ δύο λόχους τῆς 7ης Μεραρχίας μὲ τοὺς λοχαγοὺς Ροντήρην καὶ Μάρκου καὶ ἐμὲ ἐπὶ κεφαλῆς ἐκ μέρους τοῦ Στρατηγεῖου καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Ἑλευθεράς, ὅπου καὶ ἐγένετο.

Αὐτὸ ἦτο ἡ ἀπαρχὴ τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων συμπλοκῶν καὶ . . . ἡ ἀφορμὴ τοῦ δευτ. Βαλκανικοῦ πολέμου.

Τὴν ἐπομένην 27 Ὀκτωβρίου, εὑρισκόμενος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς 7ης Μεραρχίας, ἐντάλην παρὰ τοῦ κ. Μεραρχοῦ νὰ χρησιμοποιήσω ὡς ὁδηγὸς ταύτης πρὸς Θεσσαλονίκην. Ἡ 7η Μεραρχία ὥρα 8η π.μ. εὑρίσκετο ἐπισταθμευμένη ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ Σταθμῷ Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου καὶ τὰ περίξ μέρη τοῦ δημοτικοῦ κήπου «Μπεξινάρ».

Ποῖα συγκίνησις!

Ὁ κόσμος φοβισμένος κατ' ἀρχὰς ἐπλησίαζε· λίγο· λίγο ἐγένεον οἱ σταθμὸς, ἐνθουσιασμὸς ἀκράτητος· ὁ Μεραρχος ἐδέχετο τὰ συγχαρητήρια καὶ ὠμίλει πρὸς τὸ πλῆθος.

Ἐκανονίσσαμεν τὰ πάντα ὥστε κανεὶς νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν. Ἐγὼ ὅμως ἀνήσυχος ὡς πάντοτε ἐκάλεσα τὸν νέον πρόσκοπον Ἀλέξ. Ζάνναν ἐκ Θεσσαλονίκης σπουδαστὴν ἐν Γερμανίᾳ, ὅστις μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, ἄνευ γνώσεως τῶν γονέων του καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου.

Εἰσήλθομεν εἰς τὴν πόλιν μὲ κλειστὴν ἄμαξαν. Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως (ζαχαροπλαστεῖον Φλόκα), μᾶς πλησιάζουν πολλοὶ γνωστοὶ ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ Ναούσσης παλαιοὶ γνώριμοι. Μᾶς ἀναγγέλλουν, ὅτι εἰς τὸ Διοικητήριον παρὰ τῷ Χασάν - Ταξίν ἀρχηγῷ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, εὑρίσκεται ὁ Διάδοχος μὲ τὸ Ἐπιτελεῖον. Εἶχαν ἔλθει ἀνεπισημῶς. Διευθύνομαι πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Ὅλοι ἦσαν εἰς ἀναστάτῳσιν. Δύο ἀξιωματικοὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἶχον ἔλθει πρὸς τὸν Χασάν Ταξίν καὶ ἐζήτην ἐκ μέρους τοῦ Βόριδος διαδόχου τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου ὑπογραφήν πρωτοκόλου παραδόσεως τῆς πόλεως εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατόν. Ὁ Βόρις μὲ τὸ ἐπιτελεῖον του, ὁ Στρατηγὸς Πετρώφ, ἔφεδρος Ἰλαρχος Στάντσεφ πρῶην πρέσβυς, κλπ. εὑρίσκοντο εἰς Αἰβάτι. Ὁ βουλγαρικὸς στρατός, περὶ τὰς 30.000 ἐπροχώρει πρὸς τὴν πόλιν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Θεοδωρόφ.

Ἐνθυμοῦμαι τὴν ἀπάντησιν τοῦ Χασάν Ταξίν. «Μίαν Θεσσαλονίκην ἔχω καὶ τὴν παρέδωκα, δὲν ἔχω δύο».

Ἐν τούτοις ὅλοι ἦσαν ἀνήσυχτοι, διότι εἶχαν διατάξει τὰς Μεραρχίας νὰ σταματήσουν μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης, μὴ φανταζόμενοι, ὅτι θὰ ἐχρειάζετο δύναμις ἀπέναντι τῶν συμμάχων νὰ πιστοποιήσῃ τὴν προτεραιότητα τῆς κατοχῆς.

Εἰσέρχομαι ἀμέσως καὶ λέγω: «Παρὰ τὰς διαταγὰς σας ἔφερα τὴν 7ην Μεραρχίαν εἰς τὸ Σιδηροδρομικὸν Σταθμόν». Ἐμείναν ἐκπληκτοὶ ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιασμένοι.

Ἀμέσως διατάσσεται ἡ 7η Μεραρχία νὰ βαδίσῃ πρὸς Αἰβάτι καὶ παρεμποδίσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς ἐμὲ δὲ παραδίδεται τὸ πρωτόκολλον τῆς παραδόσεως Θεσσαλονίκης μὲ τὴν ἐντολήν, νὰ πορευθῶ εἰς Αἰβάτι πρὸς τὸν

Βόριδα και ἐξηγήσω τί συμβαίνει. Μοῦ δίδουν δὲ ὡς συνοδὸν και τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ Χασάν Ἀραβὰ λοχαγὸν Ἀλῆν Ἀραβὰ. Εὐρίσκω κατὰ τύχην τὸ αὐτοκίνητον τοῦ Θεσσαλονικέως Κλέωνος Χατζηλαζάρου, παίρνω και μιὰ σημαία ἀπὸ ἓνα κουρεῖον και διευθύνομαι πρὸς τοὺς Στρατῶνας τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς και ἐκεῖθεν εἰς Αἰβάτι.

Καθ' ὁδὸν συνήντησα τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν ἐν πορείᾳ πρὸς Θεσσαλονίκην. Οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ μεγάλην στολὴν και παράσημα. Διῆλθον ὅλην τὴν φάλαγγα και ἔφθασα εἰς τὸ Στρατ. Βόριδος εἰς Αἰβάτι. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ 7η Μεραρχία ἔσπευδε πρὸς τὴν αὐτὴν ὁδόν. Εἰς τοὺς Στρατῶνας τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς συνηντήθη μὲ τὴν βουλγαρικὴν φάλαγγα και τῆς ἀπέκλεισε τὴν περαιτέρω πορείαν. Ὁ στρατηγὸς Θεοδωρῶφ διεμαρτυρήθη. Παρεκάλεισεν ἐν τέλει νὰ τῷ ἀφεθῆ ἡ εἴσοδος ἐλευθέρᾳ μόνον εἰς αὐτὸν ἵνα συναντήσῃ τὸ ἡμέτερον Στρατηγεῖον. Τοῦτο και ἐγένετο. Τὰ περαιτέρω θεωρῶ ἐνδιαφέρον νὰ παραλάβω ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου σελ. 278, διότι πρόκειται περὶ γεγονότων μεγάλης σημασίας... (Ἐπίσης παραπέμπω τοὺς ἀναγνώστας στρατιωτικοὺς εἰς τὰς σελίδας 189 - 192 Α' Τόμου ἱστορίας τοῦ Ἐπιτελείου πόλεμοι 1912), Ἀρ. 799 σελὶς 278 «ὡς κατωτέρω».

Θεσσαλονίκη 28 X 1912 Γενικὸν Στρατηγεῖον

«Διαταχθεὶς παρὰ Γεν. Στρατηγεῖου ὅπως μεταβῶ πρὸς Αἰβάτι (Δητῆ) και συναντήσω τὸν στρατηγὸν Πετρῶφ, ἀναφέρω ὅτι ἀναχωρήσας ἐκ Θεσσαλονίκης περὶ τὴν 10ην ὥραν πρωΐας εὗρον αὐτὸν εἰς Αἰβάτι 12 - 15 χ. μ. βορείως Θεσσαλονίκης. Ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἦσαν ὁ Διάδοχος τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου και ὁ πρίγκηψ Κύριλλος.

Ἡ ἐντύπωσίς μου ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατεύματος ὑπῆρξε καλὴ ὑπὸ ἔποψιν πειθαρχίας και τάξεως. Εὐρίσκοντο ἐν τῇ ὕδῳ εἰς τάξιν πορείας πρὸς Θεσσαλονίκην ὄρθιοι ὑπὸ βροχὴν ἀπὸ πρωΐας μέχρι 4 μ. μ. ὅτε ἐπανῆλθον.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν νέοι πάντες και μὲ περιβολὴν ἄμεμ-

πτον, και μὲ παράστημα, μὴ προδίδον μεγάλην κόπωσην ἐκ τῆς συντόνου πορείας ἢν ἔκαμαν διὰ νὰ πλησιάσουν. Ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ εἰς ἐρώτησίν μου πόθεν ἦλθον, και ἂν συνεπλάκησάν που, μοῦ ἀπήντησεν ἀορίστως «διὰ διαφόρων ὁδῶν ἀπὸ Πορόια, Δοϊράνης, Κιλκίς **μαχόμενοι**». Εἶνε βέβαιον ὅμως, ὅτι δὲν συνεπλάκησαν, ἀλλ' εὗρον ἐλευθέρᾳ τὴν ὁδόν, ὡς και ὁ λοχαγὸς Α. Μαζαράκης ἐπιτελὴς VII Μεραρχίας ἔμαθε παρὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ Θεοδωρῶφ, συμμαθητοῦ του εἰς τὴν école de guerre Γαλλίας πρὸ ἔτους, κατὰ σύμπτωσιν ζητήσαντος αὐτὸν εἰς τὰς προφυλακὰς. Κατ' αὐτὸν ἡ τελευταία τῶν πορείᾳ ἦτο 60 χ. μ., εὗρον μικρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα, και εἶτα ἐλαφρὰν ἐπίσης εἰς Δεμιρ-Ἰσσάρ (Σιδηρόκαστρον). Ὁ στρατηγὸς εἶπεν ὅτι ἦσαν δύο Μεραρχίαι δι' ὅπερ ἀμφιβάλλω.

Δύο πυροβολαρχίαι ἦσαν τεποθετημέναι πρὸς πυροβόλησιν μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὴν πεδιάδα Θεσσαλονίκης ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων βορείως Ἀγ. Παρασκευῆς. Ὁ στρατηγὸς Πετρῶφ, νέος, σοβαρὸς και προδίδων ἀποφασιστικότητα, εἶχεν ὕφος ζωηρόν, μόνις συγκρατούμενον, διότι τοῦ ἀνεκόπη ἡ πρὸς Θεσσαλονίκην προέλασις.

Τῷ παρουσιάσθην ὡς ἀποσταλεὶς ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐκ Θεσσαλονίκης. Ὅτι ἀπὸ τῆς 27ης πρωΐας μόνον ἑλληνικαὶ ὑπάρχουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος, ἀντιπροσωπευούσης τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, και τῷ ἐξέφρασα τὴν ἐκπληξίν τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος, ὅτι ἐνῶ μόνις ἐγνώσθη ὅτι ἦλθομεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν, ἀπέστειλε τρεῖς εἰδοποιήσεις πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτοι ἀπὸ τῆς 26ης, οὗτος ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ὅστις εἶνε αἰχμάλωτος πολέμου ἔκτοτε.

Μοῦ ἀπήντησε μὲ ὕφος ἔντονον, ὅτι οὐδεμίαν εἰδοποίησιν ἔλαβεν, ἐκτὸς σημειώματός τινος παρὰ τῆς Πας Μεραρχίας ἐκ Μπάλτους (Μελισσοχώρι) περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 27ης, εἰς ἣν

δὲν ἔδωκε πίστιν, διότι παρεδόθη παρὰ τοῦ Ἑλληνος ἀξιωματικοῦ εἰς τινὰ Βούλγαρον ἱππέα νὰ τῷ τὴν φέρον, καὶ ἐφοβήθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τεχνάσματος Τουρκικοῦ, ὅτι ἄλλως οἱ Τοῦρκοι ἔβαλον τὴν αὐτὴν ἡμέραν (27ην) τὴν πρωΐαν διὰ πυροβολικοῦ ἐναντίον του, ὅτι ὁ Πρίγκηψ παρίστατο κατὰ τὴν μάχην ταύτην, ἐπεκαλέσθη μάλιστα καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν τοῦ ἱππικοῦ παρατυχόντων ἐκεῖ καὶ ὧν δὲν γνωρίζει τὰ ὀνόματα. (Ὅντως ἐπληροφορήθη ὅτι τὸ τουρκικὸν πυροβολικὸν ἔρριψε τὴν πρωΐαν ὀλίγας βολὰς πρὸς Ἀϊβάτι (Λητὴ) καὶ εἶτα ἀπεχώρησεν!)

«Οὕτως, ἐξακολουθεῖ ὁ Πετρώφ, ἐχόντων τῶν πραγμάτων, βαδίζων ἐν μάχῃ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέλθω διὰ τῆς βίας, διότι οὐδενὸς τὴν διαταγὴν εἶχον νὰ ἀκούσω, ἢ νὰ ἐκτελέσω τὴν ἀποστολὴν μου, καταδιώκων κατὰ πόδας τὸν ἐχθρόν, καὶ καταλαμβάνων τὴν πόλιν ὡς εἶχον ἐντολήν. Μόλις τὴν 4ην μ.μ. ἀντελήφθη ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀπεσύροντο, καὶ εἰσήρχοντο εἰς τὴν πόλιν, καὶ τότε ἐπίστευσα ὅτι τὸ παρὰ τῆς Μεραρχίας σημεῖωμα θὰ ἦτο γνήσιον.

Ἔστειλα κήρυκας πρὸς τὸν Χασάν-Ταξίν, ἀρχηγὸν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἵνα μοὶ παραδόσῃ τὴν πόλιν, καὶ συνεννοηθῶ μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς πόλεως περὶ τῆς εἰσόδου ἐν τῇ πόλει δύο ταγμάτων τῆς κεφαλῆς.—Οἱ κήρυκες ἐπανελθόντες μοῦ ἀνεκοίνωσαν ὅτι εὔρον τὴν Τουρκικὴν Διοίκησιν καὶ χωροφυλακὴν.—Τοῦτο τὴν πρωΐαν τῆς 28ης, ὁπότε διέταξα τὴν εἰσόδον τῶν ταγμάτων, ἅτινα ὅμως εὔρον Ἑλληνικὸν Στρατὸν ἀπαγορεύοντα τὴν διάβασιν. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς μάλιστα τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, εἶπεν ὅτι θὰ ἀντετάσσετο κατὰ διαταγὴν καὶ διὰ τῆς βίας.—Τῷ ἀπήντησα ὅτι γνωρίζω καλῶς ὅτι τοιαύτη διαταγὴ δὲν ἐδόθη, τοῦναντίον θὰ ὑποχωρήσουν οἱ ἡμέτεροι εἰς βίαν μόνον τῶν συμμάχων, χωρὶς νὰ ἀντιτάξουν αὐτοὶ τοιαύτην, ἀφοῦ δηλώσουν ὅτι εἶχον διαταγὴν νὰ μὴ ἐπιτρέψουν οὐδενὶ τὴν διάβασιν, οὔτε εἰς Ἑλληνικὸν τμήμα.—Παρῆνέβη τότε ὁ συνοδεύων με Τοῦρκος Ἀξιωματικὸς ἀντιπροσωπεύων τὸν Τουρκικὸν στρατὸν καὶ ἐδήλω-

σεν ὅτι ἀπορεῖ πῶς δὲν ἐγνώριζε τὴν παράδοσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφοῦ τὴν ἐσπέραν τῆς 27ης ὁ Ταξίν Πασᾶς τῷ ἀπέστειλεν ἀντίγραφον πρωτοκόλλου.—Ὁ Στρατηγὸς Πετρώφ δὲν ἔδωκεν ἀπάντησιν πρὸς τοῦτο—μοῦ εἶπεν ὅμως ὅτι ὄντως ἔλαβε γνῶσιν ὄχι πρωτοκόλλου, ἀλλὰ σημειώματος προκαταρκτικοῦ τῆς παραδόσεως. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς συνδιαλέξεως, ἦτις διήρκεσε πλέον τῶν δύο ὥρων ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν του, πῶς ὡς σύμμαχοι δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει, εἰς τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας, ἀφοῦ μάλιστα ἦτο πλησίον, διότι πιθανὸν νὰ μὴ συνεφώνει εἰς τι.—Προσέθεσεν ὅτι εἶνε στρατιώτης καὶ δὲν ἀναμειγνύεται εἰς τὴν πολιτικὴν, περὶ τοῦ ποῖος θὰ καθέξη τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ τμήμα, καὶ ἂν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς πρῶτος κατελάμβανε τὴν πόλιν, καὶ εἰδοποιεῖτο ἐγκαίρως, δὲν εἶχε τίποτε νὰ ζητήσῃ. Ἄλλ' ὅταν βλέπει ὅτι δὲν θεωρεῖται ὡς σύμμαχος, καὶ δὲν τῷ ἀνακοινοῦται ὅ,τι ὄφειλε νὰ γνωρίξῃ, δὲν θὰ εἶχε κανεὶα λόγον, νὰ μὴ προχωρήσῃ καὶ βομβαρδίσῃ τὴν πόλιν.—Εἰς πάντα τῷ ἀντέταξα σιωπὴν ἀκούων μετὰ προσοχῆς, ἐπιμένων εἰς τὴν ἐγκαιρὸν τῆς εἰδοποίησιν, καὶ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἐπαφῆς καὶ συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο στρατευμάτων ὅτι πάντες ἐγνώριζομεν ὅτι εὗρισκοντο πολὺ μακρὰν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν στρατὸς μεμονωμένος ἐπιχειρῶν μετὰ μάχην νὰ ζητήσῃ γνώμην ἀπόντος συμμάχου, ὅτι ἡ παράδοσις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κ.τ.λ.

Εἰς τὸ τέλος ἐφάνη συνερχόμενος ἀνωμολόγησεν ὅτι ὑπῆρχεν ἔλλειψις ἐπικοινωνίας, εἶπεν ὅτι ἐκ παραπλανήσεως τὰ σημεῖωματα τῷ ἤλθον ἀργά, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους, δὲν ἦτο δίκαιον νὰ παραμείνῃ μὲ τόσας κακουχίας, ὑπὸ βροχὴν, ἀφοῦ εἶχε καὶ τὸν Διάδοχον μαζί καὶ ἐξήτει ὡς grâce, ὡς εἶπε, τὸν στεγασμὸν τῶν δύο αὐτῶν ταγμάτων.

Ἀναγνωρίζων τὸ πρωτόκολλον ὅπερ τότε τῷ ἐνεχείρησα πρὸς ἀνάγνωσιν, ὡς καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ, ἦν τότε τῷ ἐπέδειξεν ὁ Τοῦρκος ἀξιωματικὸς, δι' ἧς τῷ ἀπήντα ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς οἰανδήποτε συνεν-

νόησιν, διότι οὐδὲν δικαίωμα ἔχει ὡς αἰχμάλωτος πολέμου ἀπὸ τῆς 26ης ἑσπέρας.

Τότε εἶπεν ὅτι ἂν ἐγκαίρως ἐλάμβανε γνώσιν ἀμφοτέρων τῶν ἐγγράφων δὲν θὰ προὐχῶρει.

Ἐπὶ δύο ὥρας ὠμίλει τόσον ζωηρῶς καὶ ἀκατασχέτως, ἄφ' ἑνὸς διὰ τὰ ἀποδείξει εἰλικρίνειαν, ὡς ἔνοχος, ὃν ὑποπεύοντο, καὶ ἄφ' ἑτέρου ἐπανερχόμενος εἰς τὴν γνώμην, νὰ εἰσέλθῃ συντεταγμένον τι τμήμα ἐν τῇ πόλει, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκρατήσῃ ὅλην τὴν σειρὰν, νομίζω ὅμως ὅτι ἀποδίδω τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς συνδιαλέξεως.

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῇ ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΑΞΙΝ

Τὸ Σῶμα τῶν Προσκόπων ἐχρησιμοποιήθη ἀμέσως τῇ αἰτήσει πολλῶν βέηδων τούρκων γνωστῶν μοι εἰς προστασίαν αὐτῶν ἀπὸ βιαιοπραγιῶν ἀτάκτων κακοποιῶν καὶ ἰδίᾳ Βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ στρατιωτῶν. Ἐφυλάχθη οὕτω πᾶσα ἡ Τουρκικὴ συνοικία καὶ ἡ ὁδὸς ἐξοχῆς πρὸς βίλλαν Ἀλλατίνη, καταληφθεῖσα καὶ αὐτὴ καὶ παραδοθεῖσα τῷ Στρατῷ παρὰ Προσκόπων πρὸς πρόληψιν μελετωμένης καταλήψεως ὑπὸ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐνεφανίσθη ἐκεῖ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης εὐρῶν τοὺς Προσκόπους.

Ἐπίσης ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς φύλαξιν τῶν λαφύρων καὶ τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου Τοπισὶν καὶ Τὸπ-Χανὲ ὡς καὶ μικροῦ Καραμπουρνοῦ μέχρις ἀποστολῆς τακτικοῦ στρατοῦ ἀπὸ διαρπαγῶν ἰδίᾳ βουλγαρικῶν.

Ἄμα τῇ ἐγκαταστάσει τῶν ἀρχῶν καὶ τῇ ἐπαναφορᾷ τῆς τάξεως ἀπεστάλησαν εἰς τὴν ὑπαιθρον ὡς μεταβατικὰ ἀποσπάσματα πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως καὶ περισυλλογὴν τῶν διαρπαζομένων περιουσιῶν, ἰδίᾳ ὀθωμανικῶν καὶ ἐν Μπάλιτσα - Λαγκαδᾶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Ἀναγνωστακὸς καὶ εἶτα εἰς Αἰκατερίνην περιοδεύσας τὴν ὑπαιθρον.

Ὁ Παπατζαννετέας εἰς Βέρροϊαν - πεδιάδα Γενιτσῶν, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Σταυρόπουλος εἰς Νιάουσαν - Βοδενὰ καὶ εἶτα

εἰς Γενιτσᾶ. Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Παπακώστας μετὰ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Γαλανοπούλου εἰς Χαλκιδικὴν εἶτα Στρυμόνα, καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καραπάνος εἰς Καραγιόβαν. Ὁ Δούκας μετὰ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Νταῆ εἰς τὸ Παγγαῖον.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙΚῇ ΚΑΙ ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ

Τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Παπακώστα Βασιλείου σῶμα, ἀποτελεσθὲν ἐν Ἀθήναις ἐκ δύο ἀξιωματικῶν τοῦ Γαλανοπούλου, ἀνθυπολοχαγοῦ, καὶ Σωτηριάδου Ἐμμ., ἀποστράτου ἀνθυπολοχαγοῦ, τριῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ 63 ὀπλιτῶν, ἀνεχώρησεν ἐκ Φαλήρου τὴν νύκτα τῆς 1ης Ὀκτωβρίου φθάσας εἰς νῆσον Κυρὰ Παναγιά, διηρέθη εἰς τέσσαρα τμήματα, τὰ τοῦ Παπακώστα, Γαλανοπούλου, Σωτηριάδου καὶ Γιαγκλῆ, ἀποβιβάσθην δὲ τὴν 3ην ἰδίῳ μηνὸς εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀρφανοῦ διηυθύνθη πρὸς τὸ χωρίον Βαρβάρου, συγκεντρώσας ἐκεῖ τὸ ὕλικόν του ἀποτελούμενον ἐξ 900 ὄπλων Γκρά καὶ Μάνλιχερ καὶ πολλῶν κιβοτίων φυσσιγγίων καὶ βομβῶν. Συμπληρώσας διὰ νέας κατατάξεως τὰ τμήματα Γιαγκλῆ, Γιοβανούδη, Κρητικοῦ, Ράμνιαλη, αἷτινα ἐφωδίασε διὰ τῶν ἀπαιτουμένων ὄπλων καὶ βομβῶν, διέταξε τὸ μὲν τοῦ Γιαγκλῆ νὰ βαδίσῃ καὶ καταλάβῃ τὴν περιφέρειαν Νιγρίτης, τὸ τοῦ Κρητικοῦ καὶ Γιοβανούδη τὴν περιφέρειαν Ἰσοβόρου, τοῦ Ράμνιαλη νὰ καταλάβῃ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Θεσσαλονίκης Βατωνίου, Πολυγύρου καὶ τοῦ Γαλανοπούλου νὰ καταλάβῃ τὴν περιφέρειαν Βρασνῶν.

Ὁ Γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν τμημάτων τούτων Παπακώστας μετὰ τοῦ Σωτηριάδου καὶ τῶν τμημάτων των, ἀφοῦ τὴν 8ην Ὀκτωβρίου μετέβησαν ἐξωθεν τοῦ χωρίου Λιαριγγόβη καὶ διένημεν τὰ ἐναπομείναντα ὄπλα πρὸς διαφόρους κατοίκους οὓς κατέταξαν εἰς τὸ Σῶμα καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὰ διάφορα τμήματα πρὸς ἐνίσχυσιν, ἐβάδισαν πρὸς τὸ ὄρος Χολομῶντα (Μάχη Χολομῶντος) καταστρέψαντα τὴν ἀπὸ Λιαριγγόβης μέχρι Δου-

νόβης τηλεγραφικὴν καὶ τηλεφωνικὴν γραμμὴν. Ἐκεῖ ἔχοντες πληροφορίας ὅτι ἐκ Θεσσαλονίκης θὰ ἀπεστέλλετο ἐνίσχυσις πρὸς τὰς τουρκικὰς φρουράς Λιαριγγόβης καὶ Ἰσβόρου ἀνέμενον. Οὕτω δὲ τὴν 13ην Ὀκτωβρίου συμπλακέντα τὰ τμήματα ταῦτα μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατετρόπωσαν τοῦτον κατόπιν πολυώρου μάχης, ἔσχον ὅμως τρεῖς τραυματίας τοὺς ἀνθυπολοχαγὸν Σωτηριάδην Ἐμμ., ἐνωμοτάρχην Καπούλιαν Δημ. καὶ λοχίαν Σκαμπαρδώνην Παν. οὓς παραλαβόντες μετὰ τὴν μάχην ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας πρὸς νοσηλείαν. Εἶτα τὰ δύο τμήματα ἀποτελέσαντα ἐν καὶ συνενωθέντα μὲ τὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Γαλανοπούλου ἐβάδισαν πρὸς τὸ χωρίον Ρεσετνικίων καὶ κατάληψιν Πολυγύρου) ὅπερ περιεκύλωσαν τὴν 22 Ὀκτωβρίου ὡς καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ εὐρισκομένους 60 καὶ πλέον Τούρκους στρατιώτας. Συναφθείσης μάχης καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐφόνευσαν 48 Τούρκους στρατιώτας καὶ συνέλαβον αἰχμαλώτους περὶ τοὺς 10 ἀφοῦ ἐνέπρησαν τὰς οἰκίας ἐν αἷς οὗτοι ἐκρύπτοντο καὶ ἐπολέμουν, σχόντα κατὰ τὴν μάχην ταύτην δύο νεκροὺς καὶ ἓνα τραυματίαν. Τὴν ἐπομένην 23 Ὀκτωβρίου ἐβάδισαν κατὰ τῆς πόλεως Πολύγυρος, πρωτευούσης τῆς Χαλκιδικῆς, ἣν πολιορκήσαντα διὰ 500 προσκόπων συναθροισθέντων ἐκεῖ τῇ διαταγῇ τοῦ ἀρχηγοῦ Παπακώστα κατέλαβον ταύτην ἐνῶ αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἔφευγον νύκτωρ διὰ Θεσσαλονικὴν κατόπιν ἐπεμβάσεως τοῦ Μητροπολίτου. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης ἐβάδισαν πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν συσσωματωμένοι καὶ περιέσφιγγαν τὰ πλευρὰ αὐτῆς καταλαβύντα ἅπαν τὸ πρὸς τὴν Χαλκιδικὴν μέτωπον, καὶ ἀποκλείοντα οὕτω τελείως τὴν τουρκικὴν τῆς Θεσσαλονίκης φρουράν, ἣτις εἶχε λάβει γνῶσιν τῆς ἐν τῇ Χαλκιδικῇ καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

ΜΑΧΗ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΝΙΓΡΙΤΑΝ

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν τμημάτων τούτων ἐνήργει καὶ τὸ τοῦ Γιαγκλῆ ἐν τῇ περιφερείᾳ Νιγρίτης, ὅπερ τὴν 23ην Ὀκτωβρίου συμπλακὲν ἐν Νιγρίτῃ μετὰ Τουρκικοῦ

στρατοῦ κατετρόπωσεν αὐτὸν καὶ καταλάβον τὴν κομόπολιν ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ἐγκαταστήσαν ἅμα καὶ διοικητικὰς ἑλληνικὰς ἀρχάς.

Ἄμα τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης ἀπεστάλη εἰς Νιγρίταν ἐνίσχυσις τακτικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Φάλαγγαν. Οὕτως ὅτε μετὰ ἓνα μῆνα μετέβη ἐκεῖ Βουλγαρικὸς στρατὸς πρὸς ἐγκατάστασιν εὖρε τελείως ἐγκατεστημένον τακτικὸν στρατὸν καὶ ἀρχάς.

Τὸ ὑπὸ τὸν ἰδιώτην Ζέρβαν Δούκαν σῶμα προσκόπων τὸ ἀποβιβασθὲν εἰς κόλπον Ὀρφανοῦ διὰ τὸ Παγγαῖον μετέβη ἐκεῖ διαβὰν τὸν Στρυμῶνα, κατέλαβε τὴν ἐπαρχίαν Ζίχνης καὶ Πραβίου καὶ ἐγκατέστησεν ἀρχὸς εἰς τὸ Ροδολεῖβος, Ἐλευθερὰς καὶ Πράβιον, ἐπεκοινώνησε μεθ' ἡμῶν ἅμα τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης ὁπότε καὶ ἀπεστάλη καὶ τμήμα τακτικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ἀνθυπολοχαγὸν Νταῆν.

Ἡ μὴ παρουσία ἀξιωματικοῦ εἰς τὸ τμήμα τοῦτο συνέτεινε εἰς τὸ νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ ὁ ἰδιώτης Δούκας ὡς διοικητὴς καὶ ἐν τῇ πόλει Πράβιον.

Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς καταλήψεως παρὰ προσκόπων τοῦ Παγγαίου καὶ Ἐλευθερῶν εἶνε τὸ ἐν σελ. 486 «Παραρτήματος, τόμου Α', ἱστορίας Ἐπιτελείου» ἀριθ. 1427 τηλεγράφημα:

Ἑλληνικὴν Πρεσβείαν Λονδίνον,

Διὰ λοχαγὸν Μεταξᾶν.

Ἀνακοινώσατε Προέδρῳ ὅτι κατέχομεν στρατιωτικῶς περιφέρειαν Παγγαίου μέχρι Ἀγγίστου ποταμοῦ βορείως καὶ ἀνατολικῶς μέχρι Πράβι, καταληφθὲν παρ' ἡμετέρου στρατοῦ μετὰ κατοχὴν παρὰ προσκόπων Δούκα, καὶ πρὸ πάσης μεταβάσεως Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, μεταβάντος μόνον πόλιν Πράβι».

Θεσσαλονίκη 18· XII· 1912

κ. Δ,
ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

Γενικῶς, ἡ ἐνέργεια τοῦ Σώματος τῶσ προσκόπων διαιρεῖται εἰς δύο περιόδους· εἰς τὴν πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὴν μετὰ ταύτην.

Εἰς τὴν πρώτην περίοδον, τὸ μὲν τμήμα τὸ εὔρεθὲν πρὸ τῆς 7ης Μεραρχίας καὶ πρὸ τῆς Στρατιᾶς ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Γενιτσῶν, ἐχρησιμοποιήθη ἀφ' ἑνὸς εἰς ἀναγνωρίσεις καὶ καθοδήγησιν τμημάτων, ἀφ' ἑτέρου ὡς σῶμα γραμμῆς μαχόμενον παραπλευρῶς τοῦ στρατεύματος. Τὸ ἕτερον τμήμα ἀποβιβασθὲν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀρφανοῦ καὶ μακρὰν τῆς ἄλλης στρατιᾶς εἰργάσθη ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, κατέλαβε διὰ συμπλοκῶν τὴν Χαλκιδικήν, τὴν Νιγρίταν καὶ τὸ Παγγαῖον, καὶ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἅμα τῇ εισόδῳ ταύτης ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἡ γνῶσις τοῦ τόπου, ἡ ὕπαρξις πολλῶν ἐντοπίων εἰς τὰ σώματα προσκόπων, ὁ σύνδεσμος μετὰ τῶν κατοίκων Ἑλλήνων λόγῳ προγενεστέρας ἐν τῷ τόπῳ ἑαγασίας καὶ ἡ ἐπικοινωνία μετ' αὐτῶν ἀπέβη λίαν ὠφέλιμος πρὸς τὸ στράτευμα καὶ ἀπέδειξε τὴν χρησιμότητα μικρῶν τοιούτων εὐκινήτων ὁμάδων ἐξ ἐντοπίων, πλαισιουμένων ὁμως ὑπὸ στελεχῶν τοῦ στρατεύματος ἢ διοικουμένων ὑπὸ ἀξιωματικῶν οἵτινες νὰ δύνανται νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν πειθαρχίαν ἣν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι πλειότερον τὰ τοιαῦτα ἀνεξάρτητα σώματα ἵνα ἐπιτύχωσι, καθ' ὅσον ὁ σχηματισμὸς ἐθελοντικῶν σωμάτων ἄνευ τοιαύτης διοικήσεως καὶ ἐξαρτήσεως ἀπολύτου ἀπὸ τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον, ὅπερ νὰ δίδῃ ὠρισμένας διαταγὰς, πρέπει ἀπολύτως νὰ καταδικασθῇ, τῶν τοιούτων ἀνταρτικῶν σωμάτων γενομένων προξένων ἀταξίας μόνον.

Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ σώματα ἀφοῦ ἀπελύθησαν πολλοὶ τῶν ἐντοπίων καὶ περιορίσθησαν μᾶλλον εἰς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς ἀρίστους ὡς μεταβατικὰ (σώματα) ἀροσπᾶσματα πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως ἐν τῇ ὑπαίθρῳ καὶ παρὰ τὰ μεθόρια τῆς προσωρινῆς παρὰ τοῦ Στρατοῦ κατοχῆς ἐν Καρατζόβῃ, Νιγρίτῃ, Λαγκαδᾶ καὶ Παγγαίῳ, ἔνθα ἡ παρουσία τῶν ἦτο ἀναγκαία πρὸς ἐνθάρρυνσιν

τοῦ φρονήματος τῶν κατοίκων καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν δικαιωμάτων κατοχῆς, ἀπέναντι ἐνεργειῶν βουλγαρικοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἢ προπαγανδιστῶν κομιτατζήδων.

Συμπληρωματικαὶ παρατηρήσεις.

Διατροφή καὶ μεταφορικὴ συγκοινωνία.

Ἡ τροφοδοσία τοῦ σώματος ἐγένετο ἐκ τοῦ τόπου· εἰς τοῦτο συνέτεινεν ἡ γενομένη ἄλλοτε παρὰ τῶν ἰδίων ἀξιωματικῶν ὀργάνωσις τῶν ἐντοπίων καὶ ὁ διορισμὸς ἐπιτροπῶν τριμελῶν εἰς ὅλα τὰ χωρία, αἵτινες ἦσαν ἐπιφορτισμένοι μετὰ τὴν ἐπιμελητείαν καὶ τὴν διευκύνουσιν τῆς μεταγωγικῆς ὑπηρεσίας ὡς καὶ τῆς διαφυλάξεως τῶν πυρομαχικῶν καὶ ὄπλων, ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τοῦ Σωματάρχου τοῦ διαμερίσματος διὰ τὴν ἀποθήκευσιν καὶ διαφύλαξιν.

Ἐἶχον ἰδρυθῆναι οὕτω ἀποθήκαι καὶ ἐν τῷ βάλτῳ καὶ ἐντὸς τῆς λίμνης Γιανιτσῶν, καὶ εἰς κρυψώνας ἐν οἰκίαις γνωσταῖς μόνον εἰς τὰς ἐπιτροπὰς. Ἐπίσης ἐχρησίμευσεν ἡ δημιουργηθεῖσα ἔκτοτε ταχυδρομικὴ συγκοινωνία διὰ πιστῶν ταχυδρόμων, οἵτινες καὶ μετεβίβαζον τάχιστα καὶ ἀσφαλῶς [τὰς πληροφορίας πρὸς τε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον καὶ πρὸς Τσάγεζι καὶ μετὰ τῶν Σωμάτων διερχόμενοι πολλακίς διὰ μερῶν κατελημμένων παρὰ τουρκικοῦ στρατοῦ,

Ἐπωφεληθεῖς τοῦ πανικοῦ τῶν κατοίκων τῆς Ν. Αἰκατερίνης, ὅτι θὰ διήρχετο ἐξ Αἰκατερίνης τουρκικὸς στρατὸς κατ' αὐτῶν ζητούντων ἐνισχύσεις, ὅτε εὐρισκόμην εἰς τὴν ἔξοδον τῶν στενῶν Πέτρας, τοῖς ἐγνωστοποίησα, ὅτι ὁ μόνος τρόπος νὰ ἔλθωσιν ἐνισχύσεις ἦτο νὰ κατασκευασθῇ βατὴ ὁδὸς διὰ πυροβολικὸν ἀπὸ Πυλαποῦλι (Παλαιὰ σύνορα) πρὸς Καρύτσαν κτλ. καὶ ὅτι ὀφείλον ἐντὸς δύο ἡμερῶν νὰ περατώσουν ταύτην, ἵνα διέλθῃ ἡ 7η Μεραρχία ἐτοίμη, νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν. Ἐδήλωσα δ' αὐτοῖς, ὅτι τὸ σῶμα προσκόπων δύναται νὰ τοὺς προστατεύσῃ καὶ ὅτι ἀντὶ τῶν ὄπλων, ἄτιγα μοὶ ἐζήτηουν, μεγαλειτέρας ὑπηρεσίας θὰ προσέφερον, ἂν ἐλάμβανον τὴν σκα-

πάνην. Ἐνθαρρυνθέντες ἔσπευσαν σὺν γυναίξει καὶ τέκνοις νὰ ἐξέλθωσιν ἄνω τῶν 500 κατοίκων ἐκ τῶν χωρίων Λιτόχωρον, Ἄγ. Παντελεήμων, Καρύτσαν καὶ κατεσκεύασαν ὁδὸν ἐντὸς 2 ἡμερῶν ἄνω τῶν 30 χιλιομέτρων, ἧτις πάντως θὰ ἐχησιμευεν, ἂν ἡ 7η Μεραρχία εὑρισκε πρὸ τῆς Αἰκατερίνης ἀντίστασιν δι' ἐφοδιασμοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν συνόρων.

Στρατολογία.

Ἐκτὺς τῶν στρατιωτικῶν οἱ γεγυμνασμένοι ἐντόπιοι μοὶ προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας λόγῳ τῆς γνώσεως τοῦ ἔδαφους, τῶν συγκοινωνιῶν, τῆς γλώσσης, τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης ἣν παρείχον οἱ συμπατριῶται των.

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΕΚ ΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ

«Ὁ Ἑλλ. στρατὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—13»
(Τόμος Α' σελ. 301)

Ἐπέκτασις τῆς κατοχῆς εἰς τὴν ἐνδοχώραν τῆς Θεσσαλονίκης.

1) Ὄταν ὁ στρατὸς τῆς Θεσσαλίας διέσπα τὴν 5ην Ὀκτωβρίου τὰ ἑλληνο-τουρκικὰ σύνορα καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, τμήματα προσκόπων ἀπεβιβάζοντο τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς Χαλκιδικὴν παρὰ τὰ Στάγειρα (παράρτημα ἀρ. 318). (Ἱστορ. Ἑλλην. Ἐπιτελείου).

Ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφονται ὅσα προηγουμένως ἐξεθέσαμεν περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν διαφόρων τμημάτων εἰς Χαλκιδικὴν καὶ Παγγαίον. Εἰς δὲ τὰς ἡμερομηνίας ἀναφέρεται ὅτι αἱ συμπλοκαὶ καὶ ἀπώθησις μέχρι Θεσσαλονίκης. ἐγένοντο τὴν 22αν Ὀκτωβρίου (Παλαιόκαστρον - Ἄγ. Πρόδρομος) εἶτα πολιορκία Πολυγύρου 23 Ὀκτωβρίου· εἶτα Γαλάτιστα, Γερακαροῦ 25η Ὀκτωβρίου, Ἄγ. Βασίλης πρῶτα 27η Ὀκτωβρίου, ἐπῆλθεν ὁ σύνδεσμος μετὰ τῆς Ταξιαρχίας Ἰππικῆς τῆς Στρατιᾶς παρ' ἧς ἐπληροφορήθησαν οἱ πρόσκοποι τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὡς ἀναφέρε-

ται ἐν τῇ αὐτῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἐπιτελείου. Ἐπίσης ἡ κατάληψις τῆς Νιγρίτας (κατὰ τὴν αὐτὴν ἱστορίαν) ἐγένετο παρὰ τῶν προσκόπων τὴν 11ην Ὀκτωβρίου, τῇ 22α Ὀκτωβρίου ἐγένετο συμπλοκὴ παρὰ τὴν Νιγρίταν μετὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος εἰς Κεραμνηδαριό, ὁπότε καὶ ἐγκατέστησαν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ εἰς Νιγρίταν. Ἀναφέρεται ἐπίσης ἐν τῇ αὐτῇ ἱστορίᾳ ὅτι «μέχρι τῆς 17ης Ὀκτωβρίου ἐπετεύχθη ἡ ἀπελευθέρωσις ὀλοκλήρου τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοῦ Ἀγγίτου ποταμοῦ καὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους μέχρι τῆς Ἀμφιπόλεως». Τὴν 23ην Ὀκτωβρίου τὸ τμήμα προσκόπων συνεδέθη μετὰ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰσελθόντος τὴν 20ὴν ὥραν εἰς Ζίχναν, συμφωνήθη δὲ ἀμοιβαία ὑποστηρίξις».

»Τὴν 27ην Ὀκτωβρίου οἱ πρόσκοποι κατόπιν ἐπιστολῆς τοῦ Μητροπολίτου Ἐλευθερουπόλεως κατηυθύνθησαν εἰς Πράβι ἐνθα ἐγκατέστησαν Ἑλληνικὰς Ἀρχὰς καὶ προέβησαν εἰς τὸν ἀφοπλισμὸν πάντων τῶν τουρκικῶν χωρίων τοῦ Παγγαίου ὄρους.

»Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰσόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονικὴν, ὀλοκλήρως ἡ ἀνατολικῶς τῆς πόλεως ταύτης χώρα μέχρι τοῦ Πραβίου εὐρέθη οὕτως ἐλευθέρᾳ ἐχθροῦ καὶ διοικουμένη ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων χάρις εἰς τὴν δραστηρίαν ἐνέργειαν τῶν προσκοπικῶν σωμάτων». (Ἱστορία Ἐπιτελείου σελ. 302).

Ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν τούτων τῶν ἐπισήμως ἀναγνωρισθεισῶν ὄχι μόνον παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγείου ὡς ἐνεργειῶν τακτικοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων ὅταν ἀφίχθησαν εἰς Σέρρας καὶ ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῶν προσκόπων καὶ τὴν προκάλυψιν τῆς ἀριστερᾶς των πτέρυγος εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικὴν πορείαν, ἐμφαίνεται πόσον ἐθορυβήθησαν οἱ τότε σύμμαχοί μας Βούλγαροι εἰς τὰς συζητήσεις περὶ ὀρίων προορινῆς κατοχῆς, προσπαθοῦντες νὰ περιορίσουν ἡμᾶς εἰς μόνην τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης ἀρνούμενοι τὴν ἀναγνώρισιν τῶν προσκόπων ὡς τακτικοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Εὐτυχῶς, ἡ ἀναφερθεῖσα ἤδη διαταγή, ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τῶν Γενιτσῶν «περὶ ἀναγνωρίσεως ὡς τακτικοῦ στρατοῦ τῶν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Πυροβολικοῦ Κ. Μαζαράκη σωμάτων κτλ.» ἔσωσε τὴν κατάστασιν. Εἰς ὅλας τὰς συζητήσεις μικτῆς ἐπιτροπῆς πρὸς καθορισμὸν κατοχῆς, μεταξὺ συνταγματάρχου Χεσαψῆφ καὶ συνταγματάρχου Χαλαλάμπους ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἐκεῖ σταματᾷ ἡ ἀναγνωρίσις τῆς κατοχῆς παρὰ τῶν προσκόπων ὡς ἀναγνωρισμένη παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγείου.

Ἀναφερόμεθα εἰς τὴν ἐν σελ. 312 «Ἰστ. Ἐπιτελείου».

Ἐνδεικτικὸν τῶν διαθέσεων τῶν Ἰβουλγάρων ἀποτελοῦσι αἱ διαβιβασθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως προτάσεις περὶ ἀπομακρύνσεως τῶν Ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐξ ὅλων τῶν ἐδαφῶν τῶν κειμένων ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδαφῶν αὐτοὶ διεξεδίκουν τὴν προτεραιότητα κατοχῆς. Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ταύτας, ἀντιπρότεινε δὲ εἰς τοὺς Βουλγάρους ὅπως μέχρι τῆς ὀριστικῆς διευθετήσεως τοῦ ζητήματος τῆς διανομῆς τῶν κατακτηθέντων ἐδαφῶν, ὅσα τὰ μέρη, πόλεις ἢ χωρία, ἄνευ ἐξαιρέσεως εἰς οἰονδήποτε τμήμα τοῦ θεάτρου ἐπιχειρήσεων καὶ ἂν εὐρίσκωνται μείνωσι ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ πρώτου καταλαβόντος ταῦτα συμμαχικοῦ στρατοῦ ἢ πρώτου διελθόντος δι' αὐτῶν (παραρτ. 1417) «Ἰστ. Ἐπιτελείου σελ. 313», ἅτινα σώματα ἦσαν προσκοπικὰ μόνον καὶ ὄχι τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. (Ἐν συνεχείᾳ σελ. 313).

Εἰς Ἐλευθερὰς μάλιστα ἢ ἐκ μέρους Βουλγάρων ἐνόχλησις (πρὸς μὴ ἀναγνώπισιν τῶν ὑπὸ τὸν ἰδιώτην Δούκα προσκόπων) ἦτο τοιαύτη, ὥστε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον (προτάσει τοῦ ἀρχηγοῦ προσκόπων λοχαγοῦ Κωνστ. Μαζαράκη) ἀρχικῶς μὲν διέθεσε ἕναν οὐλαμὸν ἵππικοῦ ἐκ τοῦ εἰς Σέρρας παραμένοντος 3ου Ἰππικοῦ Συντάγματος ὑπὸ τὸν ἀνθ. Νταῖν (παλαιὸν Μακεδονομάχον τῆς περιοχῆς ἐκείνης), ὀλίγον δὲ βραδύτερον διέταξεν ὅπως μεταβῇ ἐκεῖ διλοχία πεζικοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν

τῆς κατοχῆς, τῆς ἐνεργείας ταύτης γνωσθείσης καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν. (Παράρτημα 1423 σελ. 1224)».

Τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἐπὶ κεφαλῆς ὡς σύνδεσμος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου ἐτέθη ὁ ἀρχηγὸς τῶν προσκόπων Κωνστ. Μαζαράκης. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ εἶνε ἡ τελικῶς προκαλέσασα τὴν μετὰ τῆς συμμαχοῦ ἕως τότε Βουλγαρίας ρῆξιν, διότι ἐκεῖθεν ἐκ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Παγγαίου ἤρχισαν αἱ ἀμοιβαῖαι πλέον διενέξεις μεταξὺ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ ἑλληνικοῦ, τακτικοῦ πλέον, ἀντικαταστήσαντος τὰ προσκοπικὰ σώματα (7η Μεραρχία) ἣτις κατέληξεν εἰς τὸν νικηφόρον πόλεμον τοῦ 1913. Θῦμα δὲ ἠρωϊκὸν ὑπῆρξεν καὶ ὁ Μητροπολίτης Πραβίου καὶ Ἐλευθερῶν, ὅστις συνειργάζετο μετὰ τῶν προσκόπων καὶ προσεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς Πράβη ὅπου ἐμαρτύρησεν ἐκδαρεῖς καὶ τεμαχισθεὶς παρὰ τῶν κομητατζίδων καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ χριστιανικοῦ δῆθεν στρατοῦ!!

ΕΛΛΗΝΟ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι διενέξεις, ἰδίᾳ ἐν Παγγαίῳ ἀλλὰ καὶ εἰς Νιγρίταν, εἰς Καρατζόβαν καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμῃ τῇ Θεσσαλονίκῃ, κατέληξαν εἰς συμπλοκὰς καὶ τέλος εἰς πλήρη ρῆξιν, ἣν ἐπηκολούθησεν ὁ πόλεμος τοῦ 1913.

Τὰ σώματα τῶν προσκόπων ἀνασυνετάχθησαν καὶ μετὰ τὴν ἀνακωχὴν διεμοιράσθησαν εἰς ὅλας τὰς Μεραρχίας, ὡς ἀνιχνευτικὰ σώματα, ἐπικοινωνοῦντα μετὰ τῶν ἐντοπίων καὶ προπορευόμενα πάντοτε κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἐξεδόθη δὲ ἡ ἀκόλουθος διαταγὴ τοῦ Γεν. Στρατηγείου:

Ἀριθ. 413

«Τὰ Σώματα προσκόπων ἔχουσι προορισμὸν νὰ σχηματίωσι δίκτυον μεταξὺ τῶν προκεχωραμένων ἑλληνικῶν ἰθέσεων καὶ τῶν κυρίων ἑλληνικῶν δυνάμεων, νὰ καθέξωσι τὰ χωρία καὶ βοηθούμενα παρὰ τῶν ἐνόπλιων κατοίκων των νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἀμυναν τούτων, νὰ διοργανώσωσι ταῦτα καὶ νὰ

δρίσωσιν ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἀνιχνευτὰς καὶ ἀγγελιοφόρους, οἵτινες ἄοπλοι νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὰ παρὰ Βουλγαρικῶν στρατοῦ κατεχόμενα χωρία, ὡς καὶ τὰ τουρκικὰ τοιαῦτα, καὶ δημορρηγίσωσιν ἐπικοινωνίαν πρὸς παροχὴν πληροφοριῶν καὶ νὰ διακόπτωσι συγκοινωνίας ταχυδρομικὰς καὶ τηλεγραφικὰς.

Τὰ Σώματα προσκόπων διοικοῦνται παρ' ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν, φέρουσι στολὴν στρατιωτικὴν καὶ ἔχουσι δώσει τὸν ὄρκον τοῦ Ἑλληνος στρατιώτου, περιέχουσι δ' ἐκτὸς τῶν γεγυμνασμένων ἐντοπίων πυρῆνας στρατιωτῶν ἐκλεκτῶν.

Ἐπάγονται ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου διὰ τὰς γενικὰς ὁδηγίας ἐπιχειρήσεων καὶ ὑπὸ τὰς προσωρινὰς τοιαύτας τῶν Μεραρχιῶν, ἐφ' ὅσον εὐρίσκονται εἰς τὸν τομέα τῆς ἐνεργείας των, αἵτινες θέλουσι χρησιμοποιεῖ ταῦτα συμφώνως μὲ τὸν προορισμὸν των, ἥτοι διὰ συλλογὴν πληροφοριῶν, ἐγκύμνασιν ἐντοπίων, ἐξασφαλίσιν ὄρεινῶν διαβάσεων, σύνδεσμον προκεχωρημένων θέσεων καὶ κυρίων δυνάμεων, ἐνίσχυσιν ἐν ἀνάγκῃ τούτων, ἐνθάρρουνσιν κατοίκων ἵνα παραμένωσιν εἰς τὰ χωρία των μέχρι τῆς τελικῆς στιγμῆς ἐγκαταλείψεως ἢ παραστῆ ἀνάγκῃ, ὁπότε θὰ καθοδηγῶνται, ἢ ἐν περιπτώσει προελάσεως θὰ καθορίζεται παρὰ τοῦ Διοικητοῦ προσκόπων τοῦ τομέως ἢ ἐνέργεια τῶν ἐνόπλων χωρικῶν.

Ἡ δύναμις τῶν προσκόπων ἐν τινι τομεῖ δέον νὰ μὴ υπολογίζεται ὑπὸ τῆς κατεχούσης τὸν τομέα τούτου Μεραρχίας ὡς δύναμις προσωρισμένη νὰ κατέχη ὠρισμένα σημεῖα καὶ νὰ καθηλοῦται εἰς αὐτά, χάνουσα οὕτω τὸν κύριον αὐτῆς προορισμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν κινήσεως αὐτῆς.

Οἱ πρόσκοποι δικαιοῦνται τροφοδοσίας, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι πλησίον κέντρα ἐφοδιασμοῦ, παρεχομένης δι' ἀποδείξεων τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικοῦ καὶ 1 δραχμῆ ἡμερησίως. Οἱ Διοικηταὶ θέλουσι κανονίσει τὸν ἀριθμὸν τῶν μονίμων ἀνδρῶν, τῶν χωρικῶν ἐνόπλων μὴ ὑπολογιζομένων, οἵτινες θὰ ἐπάγονται ὑπὸ τὰς διαταγὰς των ὡς βοηθητικοί, μὴ ἀπομακρυνόμενοι τῶν χωρίων των ἢ δι' ὠρισμένας ὑπηρεσίας, ὁπότε ἀναλόγως θὰ συντηρῶνται.

Ἐκ τούτων τὸ μὲν σῶμα Ἀναγνωστᾶκου προσεκολλήθη εἰς τὴν I Μεραρχίαν. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Λαχανᾶ, ἔνθα ἐκ τῶν πρώτων ἐξῆλθε τῶν χαρακωμάτων πρὸς ἔφοδον ἦν καὶ ἠκολούθησε καὶ τὸ παραπλεύρως τάγμα. Εἰς τὴν ἔφοδον ταύτην ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ὑπολ. Ἀναγνωστᾶκος Μιχαὴλ καὶ 6 ἄλλοι ὑπαξιωματικοί, εἰς οὓς ἤγειρα μνημεῖον εἰς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ Λαχανᾶ—Σερρών ἔνθα ἔπεσαν.

Ὁ Ἀναγνωστᾶκος ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἡρωϊκωτέρων προσκόπων καὶ Μοκεδονομάχων ἀπὸ τοῦ 1905 πάντοτε ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου. Ἐν Αἰκατερίνῃ καὶ Χαλκιδικῇ ὡς πολεμιστῆς, ἐν Γουμέντζα - Ὀσιανῇ - Καρατζόβῃ ὡς ψευτοηγούμενος (1906) καὶ εἶτα πάλιν πολεμιστῆς τῷ 1912—1913. Κατήγετο ἐκ Μάνης. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τμήματος ἀνέλαβεν ὁ ὑπαρχηγὸς ἀνθυπομοίραρχος Κίτσης. Ἐτερον τμήμα ὑπὸ τὸν Παπακώστα καὶ Παπατζανετέαν ἀπεσπάρθη εἰς τὴν Μεραρχίαν VII. Ἐφύλαττε τὴν δεξιὰν πτέρυγα παρὰ τὸν Στρυμόνα. Ἐπίσης τὰ ἄλλα τμήματα ὑπὸ Σταυρόπουλον - Καραπάνον εἰς II καὶ V Μεραρχίαν.

Ὁ ρόλος τοῦ τμήματος Παπακώστα - Παπατζανετέα ὑπῆρξεν ἐνδιαφέρων διὰ τῆς ἐνώσεως καὶ μετὰ τοῦ ἐν Νιγρίτῃ ἀνθυπομοιράρχου Κρανᾶκη, ἀρχηγοῦ τῆς ἐκεῖ Χωροφυλακῆς, διὰ τὰς Σέρρας καὶ τὰ ἀνατολικῶς τμήματα.

Εὐρισκόμενος ἐν Δοϊράνῃ εἰς τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς εἰσηγήθη εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ δεχθῆ τοὺς ἐρχομένους ἐκ τῆς πόλεως Δοϊράνης Ἕλληνας καὶ Τούρκους ἵνα υποβάλουν τὰ σέβη των καὶ νὰ διαμαρτυρηθοῦν διὰ τὸν πνιγμὸν 12 προὔχοντων εἰς λίμνην Δοϊράνης κατὰ τὴν ἐκεῖθεν φυγὴν των. Ἀγνοῶ διατί εἶχον δοθῆ διαταγαὶ παρὰ τοῦ Ἐπιτελείου νὰ μὴ γίνουιν δεκτοί. Ἴσως διότι εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον ἦτο γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὰς μετὰ Σέρβων συμφωνίας ἡ Δοϊράνη περιήρχετο εἰς τὴν Σερβίαν. Πάντως μετέβην παρὰ τῷ Βασιλεῖ καὶ ἀρχιστρατήγῳ καὶ παρῆσθη τὴν ἀνάγκην νὰ γείνουιν δεκτοί. Ἐκεῖ δὲ πού διεμαρτύροντο διὰ τὴν ὠμότητα τῶν Βουλγάρων, τῷ παρουσίασα

τηλεγράφημα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις ὅπερ συντάξα ἐπὶ τόπου, διαμαρτυρίας διὰ τὰς ὁμότητες ταύτας. Τὸ τηλεγράφημα ὑρέγραψεν ἀμέσως καὶ μὲ διέταξε νὰ τὸ ἀποστείλω. Τὴν μεθεπομένην, ὅταν αἱ ἑφημερίδες ὄλαι ἀνέγραφον τοῦτο, οἱ τοῦ Ἐπιτελείου ἀνώτατοι ἔμειναν ἔκπληκτοι, διότι τὸ ἠγνόουν καὶ . . . ἠνόησαν ὅτι ἡμουν ὁ ὑπεύθυνος συντάκτης. Εὐρέθη λοιπὸν ἀφορμὴ ἀπομακρύνσεώς μου πρὸς ἐξιτεῖτο ἀπὸ τὴν 7ην Μεραρχίαν ἢ ἄδεια προελάσεως πρὸς Σέρρας (διότι ὑπῆρχε διαταγὴ μὴ ὑπερβάσεως τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος) νὰ διορισθῶ ἐπὶ κεφαλῆς προσκόπων καὶ ἐνὸς τάγματος τῆς 7ης Μεραρχίας πρὸς τὴν ἀνελάμβανε τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν μὲ περαιτέρω δρᾶσιν ἀπομεμονωμένος πρὸς Ἀνατολὰς Δράμαν - Ξάνθην. Ὑπεγράφη ἀμέσως διαταγὴ, ἣν λαβὼν εἰς χεῖρας πρὸς ὑπογραφὴν ὁ Βασιλεὺς προσέθηκε :

«*Ἄν δὲ ὁ διοικητὴς τοῦ τάγματος εἶνε ἀρχαιότερος, θὰ διοικῇ ὁ παρ' ἐμοῦ ἀποστελλόμενος ταγματάρχης Μαζαράκης ἐκτελῶν διαταγὰς μου*».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Λαβὼν τὴν διαταγὴν ταύτην ἀνεχώρησα ἀμέσως καὶ ἔφθασα εἰς Νιγρίταν - Στρυμόνα, παρὰ τῇ 7ῇ Μεραρχίᾳ. Ἄλλὰ ἐκεῖ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Πληροφορίαι ὑπῆρχον ὅτι ἐν Σέρραις ὑπῆρχον μεγάλαι δυνάμεις Βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ἐπιχειρήσεις . . . ἀνεβλήθη.

Ἄναλαβὼν ὅμως τὸ τμήμα προσκόπων Παπακώστα καὶ τμήμα ἐντοπίων καὶ χωροφυλάκων ὑπὸ τὸν ἀνθυπομοίραρχον Κρανάκη ἐκ Λαμίας, ἐνθουσιώδη νέον, ἐτοιμάσθημεν διὰ τὴν εἰς Σέρρας ἐπίθεσιν. Πρὸ τούτου ὅμως δι' αὐτοκινήτου μετέβην εἰς Τσαγέζι ἵνα συναντήσω τὸν ἐκεῖ Στόλαρχον Κουντουριώτην μὲ ἐμπιστευτικὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ Γενικοῦ Ἐπιτελείου δι' ἀπόβασιν εἰς Θάσον μικροῦ τμήματος προσκόπων, διὰ βοήθειάν μας διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς Καβάλλαν δέχρι Δεδέαγατς καὶ συνεννόησιν μετ' ἐμοῦ.

Ἐπανερχόμενος εἰς γέφυραν Ὁρλιακο - Στρυμόνος ἐμάν-

θανον ὅτι μικρὸν τμήμα προσκόπων ὑπὸ τὸν Κρανάκη Δόξαν ἀνθυπομοίραρχον κλπ. μετέβη εἰς Σέρρας καὶ ἐκεῖθεν ἐξήτουν τὴν παρουσίαν μου διότι οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν ὑποχωροῦντες καὶ καίοντες τὴν πόλιν.

Ἄμέσως διέβην τὸν ποταμὸν μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ σώματος, 200 ἄνδρες, καὶ μόλις ἐπροφθάσαμεν τοὺς φεύγοντας Βουλγάρους, ἀφοῦ ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν. Ἐθέσαμεν παντοῦ φρουροὺς προασπίζοντας τοὺς κατοίκους πρὸς ἐπανήρχοντο ἐκ λαφυραγωγίας καὶ ἐφροντίσαμεν νὰ σχηματίσωμεν ἐπιτροπὰς, τηλεγραφήσαντες εἰς Ἀθήνας, πρὸς περισυλλογὴν, στέγασιν, ζωοτροφίας, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐκεῖθεν μετέβην ἀμέσως μετὰ τοῦ σώματος εἰς Δράμαν καὶ Νέστον ποταμὸν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἄλλων διαταγῶν τοῦ Ἐπιτελείου. Ἐκ τῆς γαφύρας Νέστου ἐτηλεγράφησα εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τὴν εἰδησιν ἐποχωρήσεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐκ Ξάνθης πρὸς Β. καὶ τὴν ἀνάγκην ἀμέσου καταλήψεως τῆς Ξάνθης παρ' ἡμῶν. Τὸ Στρατηγεῖον ἐτηλεγράφησε εἰς τὴν Μεραρχίαν Μαθιοπούλου ἤδη εἰς Καβάλλαν εὐρισκομένην νὰ σπεύσῃ εἰς Ξάνθην κοινοποιοῦν τὸ τηλεγράφημά μου εἰς ἀπάντησιν προγενεστέρου τηλεγραφήματος ἐκ μέρους τοῦ Μεράρχου Μαθιοπούλου περὶ μεγάλων δυνάμεων βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐν Ξάνθῃ ὅπερ ἦτο ἀνακριβές.

Εἰς Ξάνθην συνηντήθη διερχόμενος τὰς ὄρεινὰς ἀτραποὺς ἐκ Βορρᾶ μετὰ τῆς Μεραρχίας ἐρχομένης ἐκ Νότου ἐκ Καβάλλας. Εἶχε δημιουργηθῆ οὕτως κάποια δυσφορία καὶ δυσαρέσκεια ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀντιφατικῶν τηλεγραφημάτων πρὸς ἐξέθετον τὸν Μέραρχον ὡς ἔχοντα ἀνακριβεῖς πληροφορίες. Ἄλλ' ὁ πόλεμος ἔληξε τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Καὶ οὕτω ἐπανῆλθον μετὰ τοῦ σώματος εἰς Καβάλλαν ἔνθα καὶ διέλυσα ὀριστικῶς τοῦτο.

Ἄναπολῶν ἐνταῦθα τὰς ὑπηρεσίας πρὸς οἱ ἐντόπιοι μοὶ προσέφερον, ἀναπολῶν τὸν ἐνθουσιασμόν νέων ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τοῦ στρατεύματος πρὸς εὐχαρίστως προσεφέρθησαν εἰς σῶμα πρὸς εἶχε κάποιαν

προτοβουλίαν καὶ ἀτενέργειαν, ἀναπολῶν ἐνθουσιώδεις νέους
ποῦ ὑπηρετοῦν εἰς ἐπιτελικὰ γραφεῖα δυσαρέστως καὶ ἤθελαν
νὰ πολεμήσουν καὶ μὲ παρεκάλεσαν ὡς χάριν νὰ τοὺς προσ-
λάβω, καὶ ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τῶν ἀδελφῶν Ζάννα ἐκ Θεσ-
σαλονίκης, Σταθάτου, Χατζηλαζάρου Φιλώτα, Γκοτζαμάνη ἐκ
Γεννησιῶν, Βραχάτη, Γιαννοπούλου, Κότση, ἐκτὸς τῶν ἀξιω-
ματικῶν Παπακώστα, Σταυροπούλου, Παπατζανετέα, Καλαμ-
πόκα ὑπαξιωματ. καὶ ἄλλων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ μετέπειτα
ἐγένοντο στρατηγοὶ καὶ ὑπουργοί, δὲν δύναμαι ἢ νὰ θαυμάσω
τὸν ἑλληνικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ πατριωτισμὸν τῶν ἀγαπητῶν
μοι Μακεδόνων, μεθ' ὧν συνέζησα εἰς ἡμέρας δόξης καὶ ἀγνοῦ
ἐνθουσιασμοῦ.

Κ. Ι. ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

